



9 786320 120437

TÀI LIỆU KHÔNG BÁN



Kingdom of the Netherlands



Hội LHPN
tỉnh Quảng Trị



Dặm dài Chặng bước





Kingdom of the Netherlands



OXFAM

*Dặm dài
Chúng bước*

Mục lục

LỜI MỞ ĐẦU	1
LỜI CẢM ƠN	3
DỰ ÁN QUAN TÂM CHÚNG TÔI THỰC SỰ	5
Những câu chuyện về mô hình nuôi gà tại Tổ hợp tác Cây gạo Làng Kháo và Tổ hợp tác Sinh kế thành công, tỉnh Lào Cai	5-17
MỘT KHOẢNH KHẮC MẠNH DẠN, MỘT HÀNH TRÌNH TẬP THỂ	19
Những câu chuyện về sản phẩm thảo mộc và du lịch cộng đồng tại Hợp tác xã Đồng Tiến, tỉnh Thái Nguyên	19- 45
CÙNG NHAU LÀM VIỆC, CÁC BÊN SẼ HIỂU NHAU HƠN	47
Những câu chuyện về Tổ giám sát cộng đồng tại xã Nam Hải Lãng, tỉnh Quảng Trị	47- 55
MÌNH BÁN MĂNG SẠCH, MÌNH SỢ GÌ	57
Những câu chuyện về mô hình trồng măng tại Hợp tác xã Măng giang Trường Xuân, tỉnh Quảng Trị	57 - 73

Lời mở đầu



Đọc theo dặm dài non sông, từ làng Kháo (Lào Cai) với cây gạo già trở hoa đỏ lựng, đến những triền đồi Thái Nguyên, xuống Nam Hải Lăng (Quảng Trị) nắng gió, rồi men theo Trường Sơn nơi đồng bào Bru Vân Kiều sống giữa mây núi... những cộng đồng đang thay đổi.

Những cuộc họp thôn sôi nổi hơn trước, những nhóm nhỏ gắn kết hơn trước, những ánh mắt tự tin hơn trước, của người Tày, Nùng, Dao, Sán Chay, Bru Vân Kiều, và nhiều cộng đồng khác.

Ở làng Kháo, thành quả đã có thể gọi tên. Những nhóm chăn nuôi được tổ chức lại, những người nông dân từng “bán theo giá người ta bảo” giờ biết cùng nhau tính vốn, tính công, cùng bàn giá, cùng thương lượng. Ở Đồng Tiến, Phú Lương (Thái Nguyên), các tổ nhóm, hợp tác xã (HTX) thảo mộc của phụ nữ Sán Chay, Nùng, Dao, Tày đã bước những bước đầu tiên trên con đường vừa giữ bản sắc tri thức cây cỏ của dân tộc mình, vừa đưa sản phẩm ra thị trường với tên gọi, câu chuyện, tiêu chuẩn rõ ràng. Ở Nam Hải Lăng, người dân, chính quyền và doanh nghiệp đang nỗ lực đối thoại cởi mở về khai thác tài nguyên, cùng tìm cách cân bằng giữa phát triển và bảo vệ môi trường. Trên dãy Trường Sơn, trong những mô hình sinh kế trồng tre, lấy măng, bà con Bru Vân Kiều và chính quyền địa phương đã đối thoại với doanh nghiệp khai thác đá để đảm bảo quyền lợi chính đáng và sinh kế lâu dài cho bà con.

Điều đáng quý là quá trình ấy xuất phát từ việc gìn giữ giá trị bản địa, sự đồng lòng góp sức của nhiều bên; từ đó, những thói quen mới, cách làm mới đang được gieo trong từng thôn bản với niềm tin sẽ mang lại kết quả tốt đẹp.

Trong một căn nhà nhỏ ở vùng thảo mộc thơm nức, chúng tôi nghe một người chồng nói: “Một người làm thì mệt. Hai người làm thì đỡ mệt hơn. Hai người thì phải vui hơn một người chứ”. Câu nói tưởng như chuyện riêng của một gia đình, nhưng lại gợi mở cả một cách nhìn khác về bình đẳng và đồng hành. Ở đó, không còn ranh giới cứng giữa “việc của vợ” và “việc của chồng”. Người làm được gì thì làm. Người kia tự nhiên bước đến làm cùng. Không bảng phân công. Không nhân danh “hy sinh” hay “gánh vác”, chỉ có một mục tiêu chung là làm cho cuộc sống tốt hơn.

Buổi sáng hôm sau, một người phụ nữ hơn bảy mươi tuổi lặng lẽ tưới những luống hành xanh trước sân. Không khẩu hiệu “nông nghiệp hữu cơ”, không tấm biển “vườn kiêu mẫu”. Chỉ là nhịp sống bền bỉ của một người đã đi qua chiến tranh, đói nghèo, dịch bệnh, vẫn kiên nhẫn chăm từng gốc rau như một lẽ tự nhiên. Chính những việc không cần gọi tên ấy lại nhắc chúng tôi rằng công bằng, bền vững, bình đẳng... rốt cuộc cũng bắt đầu từ những hành động nhỏ, kiên trì, không ồn ào như thế.

Ở xã Trường Sơn, một phụ nữ Bru Vân Kiều nói về tre, về măng, về chuồng gà, chuồng lợn, rồi bất chợt nói về nghề đan lát của cha ông đã mai một. Chị ước mơ có ngày được mở lớp dạy đan cho chính cộng đồng mình dù dự án trồng măng mới nhú được mấy tháng. Đó là ước mơ níu giữ một kho tri thức cộng đồng đang mờ dần trên bản đồ. Khi chị say sưa khoe chiếc xúc cá tự tay đan, khi chị kể về việc học từ những video dạy tự làm (DIY – do it yourself), chúng tôi hiểu rằng “trao quyền” còn là tạo điều kiện để mỗi người người được tự hào về tri thức và bản sắc của mình.

Những mầm măng đang nhú (theo nghĩa đen và nghĩa bóng) nằm chính ở đó. Ở những gia đình học cách làm cùng nhau thay vì phân chia trên danh nghĩa “giới”. Ở những cộng đồng dân tộc thiểu số nhìn lại di sản tri thức của mình như một vốn quý cần được chính họ gìn giữ và quyết định cách sử dụng chứ không phải “chất liệu” cho du lịch hay MV (music video) triệu view.

Cuốn sách nhỏ này được viết trên nền những câu chuyện như thế. Từ cây gạo làng Kháo đến triền đồi Đông Tiến, từ vùng cát Nam Hải Lăng đến rừng tre ở đại ngàn Trường Sơn, từ những cuộc họp thôn tới bàn tròn đối thoại đa bên, chúng tôi nhìn thấy ba dòng chảy song hành: công dân chủ động, hành động tập thể và trao quyền.

Công dân chủ động là người nông dân biết đọc số thu - chi của chính mình, hỏi “vì sao”, và biết đề xuất “làm khác đi”. Hành động tập thể là khi người dân, chính quyền, doanh nghiệp, tổ chức xã hội ngồi lại không phải để “bên nào thắng, bên nào thua”, mà để tìm phương án chung tốt nhất cho cộng đồng. Trao quyền là khi phụ nữ, người dân tộc thiểu số, người nghèo, người ở vùng sâu

vùng xa là chủ thể quyết định hướng đi của dự án, của cuộc đời mình.

Đằng sau mỗi mô hình, mỗi kết quả cụ thể là một câu hỏi lớn hơn: làm sao để bình đẳng giữa nam và nữ, giữa miền núi và miền xuôi, giữa người Kinh và các dân tộc thiểu số...?

Hành trình mà Oxfam và các đối tác cùng đi với các cộng đồng khắp dặm dài non sông cho thấy câu trả lời nằm ở việc tôn trọng tri thức cộng đồng, đầu tư vào năng lực người dân, và kiên trì xây những không gian đối thoại bình đẳng, nơi tiếng nói của người dân được lắng nghe.

Lời mở đầu này là lời mời bạn cùng chúng tôi đi lại giang sơn gấm vóc nơi các cộng đồng nhỏ đang thay đổi với tiếng nói của những người trong cuộc. “Công bằng cho tất cả” là con đường chung chúng ta còn phải đi tiếp, với nhiều hơn nữa những công dân chủ động và những cộng đồng chung sức đồng lòng cho đất nước ngày một công bằng, nhân văn và hạnh phúc.

Lời cảm ơn

Đọc chậm rãi từng câu chuyện trong cuốn sách này, nhâm nhi từng câu chữ giản dị và chân thật, trong tôi dâng lên nhiều cảm xúc đan xen, đó là niềm vui, xúc động và tự hào về hành trình thay đổi của các cộng đồng. Hiện lên trong tâm trí tôi là những khuôn mặt, nụ cười của Dung - người phụ nữ dân tộc Tày ở Lào Cai, Cường và chị Hằng - dân tộc Sán Chay ở Thái Nguyên, anh Chiêm ở Lào Cai và Tương - người Bru Vân Kiều ở Quảng Trị... Văng vẳng trong tim tôi là tiếng nhạc và điệu nhảy "Tắc Xinh" uyển chuyển của người Sán Chay, sinh động, gần gũi và ấm áp như nhịp sống yên bình của người Sán Chay - nhịp sống hòa quyện với hơi thở của ruộng nương và núi rừng. Tôi đã có dịp được thưởng thức điệu nhảy này trong lần đi thăm Hợp tác xã Nông nghiệp và Du lịch cộng đồng Đồng Tiến ở Thái Nguyên.

Hành trình mà Oxfam và các đối tác đi cùng các cộng đồng khắp dặm dài non sông các tỉnh Lào Cai, Thái Nguyên, Quảng Trị... suốt năm năm qua, trong khuôn khổ Dự án "Công bằng cho tất cả", đã viết nên nhiều câu chuyện nhân văn và ý nghĩa. Trong hành trình đó, bình đẳng, công bằng và bền vững đều bắt đầu từ những hành động nhỏ, thường nhật, kiên trì, không ồn ào, của các chị, các anh, các mẹ, của vợ, của chồng, của từng thành viên trong gia đình và của cộng đồng.

Tôi xin trân trọng cảm ơn các tổ chức đối tác và các tổ chức hỗ trợ kỹ thuật: Trung tâm Hỗ trợ Phát triển Bền vững Cộng đồng các Dân tộc miền núi (SUDECOM), Công ty Cổ phần Tư vấn và Đào tạo CECOM Việt Nam (CECEM), Hội Liên hiệp Phụ nữ tỉnh Quảng Trị, Doanh nghiệp xã hội Trung tâm Phát triển và Hội nhập (CDISE), Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển Nông thôn (CRRD), Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển Hệ thống Nông nghiệp (CASRAD) và Viện nghiên cứu Xã hội, Kinh tế và Môi trường (ISEE).

Các tổ chức đối tác và các tổ chức hỗ trợ kỹ thuật đã bên bỉ đồng hành cùng cộng đồng trong tiến trình phát triển này, với nhiều tâm huyết, sự lắng nghe và trân trọng tri thức bản địa, vốn sống giàu có và đa dạng của cộng đồng, với niềm tin vào giá trị công bằng, bình đẳng. Để từ đó tạo ra các không gian nơi các cộng đồng tự hào về văn hóa, tri thức và vốn sống của mình, tự chủ và đồng kiến tạo tiến trình phát triển của mình, hài hòa với thiên nhiên. Các tổ chức đã đồng hành trong tiến trình xây dựng năng lực, phát triển cộng đồng và xây những không gian đối thoại bình đẳng, nơi tiếng nói của cộng đồng được lắng nghe.

Tôi xin trân trọng cảm ơn chính quyền địa phương các tỉnh Lào Cai, Thái Nguyên, Quảng Trị đã tạo điều kiện và hỗ trợ các tổ chức đối tác và cộng đồng trong suốt quá trình triển khai Dự án.

Tôi xin trân trọng cảm ơn các chị, các anh, các mẹ, các thành viên cộng đồng của các tỉnh Lào Cai, Thái Nguyên, Quảng Trị đã tin tưởng Oxfam và các tổ chức đối tác, hợp tác tích cực trong suốt tiến trình triển khai dự án, viết nên những câu chuyện nhân văn và ý nghĩa.

Khép lại Dự án "Công bằng cho tất cả", tôi tin tưởng rằng, không gian tự chủ với các giá trị "bình đẳng, công bằng, bền vững" sẽ tiếp tục được gìn giữ, nâng niu và chia sẻ, qua những hành động thường nhật và kiên trì của các chị, các anh, các mẹ, và từng thành viên trong cộng đồng.

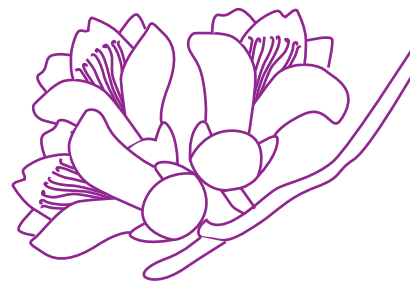
Nguyễn Thu Hương

Quản lý Cấp cao, Chương trình Quản trị tốt, Tổ chức Oxfam tại Việt Nam

Tháng 12 năm 2025

Làng Kháo,
xã Lương Thịnh, tỉnh Lào Cai
có một cây gạo cổ thụ.
Không ai biết cây bao tuổi.
Chỉ biết khi sinh ra cây gạo đã ở đấy rồi.
Và khi dự án bắt đầu,
người dân làng tham gia dự án đặt tên
Tổ hợp tác của mình là
Cây Gạo Làng Kháo.

Dự án quan tâm chúng tôi thực sự



Tôi là Lương Thị Dung, Tổ trưởng của Tổ hợp tác Cây gạo làng Kháo, xã Lương Thịnh, tỉnh Lào Cai.

Cuộc sống trước đây, thu nhập gia đình tôi chủ yếu dựa vào làm ruộng, chăn nuôi nhỏ lẻ trong nhà, và làm thuê. Chồng tôi đi làm ăn xa, con còn nhỏ. Một mình xoay sở mọi việc. Áp lực đè nặng. Dù làm không biết bao nhiêu việc trong nhà, nguồn thu nhập không có, tôi mang tiếng là người ăn bám. Tham gia dự án, tôi đã thay đổi hoàn toàn.

Tham gia để lấy kiến thức

Khi dự án về làng, ban đầu tôi không có niềm tin đâu. Dự án trước đây, họ chỉ cho gà giống, chúng tôi không được trang bị kiến thức. Nhưng khi tham gia các buổi tập huấn về mô hình sinh kế, về lập kế hoạch, niềm tin bắt đầu nhen nhóm. Tôi nghĩ, phải cho mình một cơ hội, thử làm sao phát triển kinh tế gia đình thêm lên.



Chị Dung chăm sóc đàn gia cầm tại nhà.

Tổ hợp tác Cây gạo làng Kháo ra đời. Tổ hợp tác mang tên làng chúng tôi, làng Kháo. Làng có cây gạo cổ thụ. Tổ của tôi có 30 thành viên, phần đông là các cô, các chị lớn tuổi (28 nữ, chỉ có 2 nam). Khi tìm tổ trưởng, chẳng ai dám nhận. Mọi người lo sợ tổ đi xuống vì không quản lý được. Tôi nghĩ: phải thử sức mình. Tôi mạnh dạn xung phong làm tổ trưởng. Tôi nói: "Thôi để cháu thử xem nào!". Tôi chưa có kinh nghiệm quản lý, nhưng tôi đã được học, tôi dám nghĩ, dám làm, dám đưa ra quyết định của mình.

Trở thành tổ trưởng đồng nghĩa với việc tôi phải trở thành người kết nối, người tiên phong hành động. Các cô các chị lớn tuổi, sử dụng công nghệ khó khăn, đi lại khó khăn, toàn phải đi bộ. Tôi lập tức sắp xếp. Mỗi lần có buổi họp, buổi tập huấn, tôi phải xếp người biết đi xe kèm người không biết đi, thậm chí gọi nhờ bạn bè hỗ trợ đón. Chúng tôi phải đoàn kết để đỡ phải đi bộ từ đây ra xã, một quãng đường xa xôi. Tôi vận động chuyển địa điểm tập huấn về hội trường thôn để mọi người đi lại gần hơn.



Để duy trì tổ, tôi đặt ra quy định: công bằng. Mọi vấn đề phải đưa ra bàn bạc thống nhất, không đi nói nọ nói kia. Tôi họp hàng tháng. Kể cả không có công việc gì, cũng phải gặp nhau để nói chuyện. Vui tí rồi về. Gặp nhau thường xuyên giúp các cô các chị không thấy hụt hẫng, không thấy mình bị bỏ rơi. Trong cuộc họp, chúng tôi chia sẻ kinh nghiệm. Ai nuôi gà gặp vấn đề gì, có thuốc hay dùng thì chia sẻ với nhau. Đến lúc xuất bán, chúng tôi thống nhất giá cả để bán được giá đồng đều.

Trong việc quản lý, dự án chỉ hỗ trợ 12 mô hình. Nhiều người vào tổ vì mong nhận được hỗ trợ. Tôi phải nói rõ: tham gia chủ yếu để được học kiến thức. Khi tổ được nhận thêm một mô hình nữa, có đến sáu người chưa được nhận. Ai cũng khó khăn, ai cũng muốn. Tôi bảo: bây giờ mà chọn thì khó lắm, không biết chọn ai. Tôi đưa ra phương án bốc thăm. Mọi người đều nhất trí, ai bốc được thì may mắn, ai không bốc được thì cũng vui vẻ lắm. Sự công bằng, minh bạch đó đã giữ được sự đoàn kết, tạo sự thoải mái về tâm lý cho mọi người.



Ghi chép hỗ trợ kinh tế gia đình

Điều thay đổi lớn nhất, cũng là điều tôi thích nhất, là được hướng dẫn lập kế hoạch. Thật sự mà nói, trước đây tôi chăn nuôi cứ thả đấy thôi. Mua cám, thả gà, rồi xong. Chẳng bao giờ ghi chép xem mình tốn bao nhiêu cám, bán được bao nhiêu tiền, lỗ lãi như thế nào. Cứ lấy gà đi bán là không biết.

Bây giờ thì khác. Dự án dạy tôi ghi chép lại. Tôi biết mình cần tiêu tốn bao nhiêu thức ăn cho một con gà trong một ngày, biết được mình được bao nhiêu tiền trong một lứa gà. Tôi ghi vào sổ ngày nào bán gà, ngày nào lấy cám, hay khi nào nhỏ thuốc phòng.

Việc ghi chép này cực kỳ quan trọng. Hết một lứa, tôi quay lại nhìn xem hết bao nhiêu tiền cám, tiền giống, tiền thuốc để cân đối cho lứa sau. Tôi áp dụng cả trong chi tiêu gia đình, hiệu quả lắm. Tôi đem kinh nghiệm này phổ biến cho chị em để mọi người cùng nắm bắt và làm.

Quan trọng hơn, tôi rút được kinh nghiệm. Nhờ theo dõi thời điểm dễ bị bệnh, tôi rút ra bài học là lứa sau phải cho liều phòng cao hơn. Lứa vừa rồi, dù quanh làng dịch bệnh nhiều, gà nhà họ chết nhiều, nhưng gà của tôi nhờ được phòng sớm và tăng liều phòng, đến giờ này chưa phải dùng một liều thuốc bệnh nào hết. Bây giờ, tôi biết cách chọn giống uy tín, biết yêu cầu tỷ lệ trống mái phù hợp, không còn bị thương lái ép như trước nữa.



Bước qua ‘mặc cảm ăn bám’

Sau một thời gian tham gia, tôi mạnh dạn hơn. Ngày trước, tôi ngồi họp không dám nói lên suy nghĩ của mình, không dám phát biểu. Bây giờ, tôi nghĩ: kể cả nói sai thì mình sửa, cứ mạnh dạn nói thôi. Tôi dám nuôi nhiều gà hơn. Lần tái đàn thứ nhất 100 con, lần thứ hai tôi tăng lên 150 con (sau còn 100 do nhường cho thành viên). Tôi còn thử nghiệm nuôi thêm ngan để xem lợi nhuận thế nào. Tôi ước mơ nuôi với quy mô 1.000 con.

Việc dám nói ra suy nghĩ của mình giúp tôi thoải mái hơn. Tôi tự tin hơn trong giao tiếp và công việc. Tôi đã biết tự tìm đầu ra cho sản phẩm: bán trên Facebook, Zalo, thậm chí tự tin bảo: “Nếu không hết, mình mang ra chợ mình bán”. Bớt lo về khâu đầu ra.

Đặc biệt, tôi không còn phụ thuộc nhiều như trước. Khi có thêm nguồn thu nhập từ gà, tôi có thể tự sắp xếp chi tiêu cho gia đình, không cần phụ thuộc hoàn toàn vào lương chồng. Cái áp lực tâm lý lớn nhất là dù làm bao nhiêu việc nhà nhưng không có thu nhập riêng thì vẫn bị mang tiếng “ăn bám”. Giờ tôi vui hơn nhiều.

Tôi cũng biết quản lý thời gian. Tôi còn nhận thêm công việc ngoài, như tham gia tổ an ninh thôn để có thêm thu nhập. Tôi biết sắp xếp công việc hợp lý để tối vẫn có thời gian đi đánh bóng chuyền hơi thư giãn.



Chị Dung sơ chế quế tại gia đình.

Phải dành tiền tái đàn

Bây giờ tôi lo làm sao để tổ hợp tác duy trì hoạt động sau khi dự án kết thúc. Các cô các chị lớn tuổi không dám đầu tư nhiều. Tôi khuyến khích mọi người: dù dự án kết thúc, mình vẫn phải sống, vẫn phải ăn, vẫn phải làm. Nếu muốn phát triển, phải tái đàn. Tôi hướng dẫn mọi người khi bán gà, phải để lại một ít để có vốn tái đàn cho lứa sau, chứ không được dùng hết để trang trải gia đình.

Tham gia Tổ hợp tác có nhiều cái lợi. Nếu tôi nuôi 1.000 con, tôi không thể bán một mình. Tổ hợp tác chúng tôi cùng nhau mua con giống, mua thuốc

(vì mua số lượng nhiều sẽ rẻ hơn mua lẻ), và hỗ trợ nhau tiêm phòng. Nhà này đến hộ nhà kia, một người bắt gà, một người tiêm, sẽ nhanh hơn. Khi có khách mua, tôi sẽ ưu tiên bán cho các cô các chị khác; hoặc nếu khách cần ship, tôi vào nhà họ lấy gà rồi ship. Nhờ vậy, chúng tôi giữ được nguồn khách hàng thường xuyên, như anh chủ quán ăn dưới này. Sự khác biệt của tổ hợp tác chính là: nguồn hàng ổn định, giữ được mối khách.



Điều tôi tâm đắc nhất ở dự án này chính là sự quan tâm thật sự. Những dự án trước chỉ cho con giống thôi, không sát sao xem bà con nhận được hỗ trợ thực sự như thế nào. Nhưng dự án này thì khác. Họ thường xuyên đến kiểm tra gà, hỗ trợ về bệnh tật, và cảm được chia nhỏ lẻ ra từng lần khác nhau để ban quản lý có lý do đến thăm, kiểm tra gà có mắc bệnh gì không. Điều này mang lại cho tôi niềm tin, động lực để tôi phấn đấu hơn. Tôi mong muốn rằng những nhà tài trợ, nhà đầu tư khác cũng có sự quan tâm thật sự này, giúp đỡ cả những bà con trong tổ hợp tác tôi và các thành viên ngoài nữa.



Chị Hà Thị Hiệp, chủ tịch Hội Phụ nữ xã Lương Thịnh, tỉnh Lào Cai

Thay đổi định kiến giới trong gia đình

Tôi nhận thấy đối với phụ nữ xã Lương Thịnh nói riêng và toàn bộ các hộ dân của xã nói chung, đến hiện tại vẫn còn các hộ nghèo, cận nghèo chủ yếu gặp khó khăn về tuổi tác, sức khỏe lao động và thiếu kỹ năng để phát triển kinh tế gia đình. Trước khi có dự án của Oxfam và SUDECOM vào thực hiện, các hộ khó khăn chưa biết các biện pháp, kỹ năng để phát triển kinh tế hay xây dựng mô hình kinh tế. Sau khi được tổ chức Oxfam hỗ trợ, các hộ dân đã được tham gia các lớp tập huấn về kỹ năng kinh doanh, thành lập tổ hợp tác liên kết sản xuất, và phát triển kinh tế chăn nuôi, trồng trọt, qua đó họ có thêm kiến thức và kỹ năng để triển khai mô hình.

Trong số các tổ trưởng, tôi thấy các chị như chị Dung (Tổ hợp tác Cây Gạo Làng Kháo) rất nhanh nhẹn, vận dụng những kiến thức đã được tập huấn, được học tập để chia sẻ với các thành viên và người dân ở bên ngoài. Các chị tổ trưởng đã giao lưu, trao đổi được kinh nghiệm, và chia sẻ những

điều được học tập đối với những hộ chưa được tham gia, việc này rất hữu ích, không chỉ trong gia đình mà còn ở cả thôn xóm.

Điều thay đổi lớn nhất mà tôi quan sát được ở phụ nữ trong tổ hợp tác, cũng như ở cả các thành viên nam tham gia, là sự thay đổi về định kiến, khuôn mẫu giới trong gia đình. Nhờ tập huấn về bình đẳng giới, giờ đây các ông chồng cũng thấy tự nguyện vào làm các công việc nhà như cơm nước, chăm sóc con cái, kể cả việc chăn nuôi lợn, gà.

Việc các chị phụ nữ được chia sẻ công việc, thấu hiểu hơn trong gia đình, đã giúp các chị có thời gian để tham gia các phong trào văn nghệ, thể thao như đi tập văn nghệ và đánh bóng chuyền tích cực hơn. Các chị ấy cũng tự tin hơn trong giao tiếp ở bên ngoài, giao tiếp với cộng đồng, và có sự chia sẻ, cảm thông hơn giữa vợ chồng trong gia đình.

Dự án kết thúc, nhưng kiến thức là của tôi rồi!



Anh Phạm Ngọc Chiêm, thành viên Tổ hợp tác Sinh kế Thành công,
xã Yên Bình, tỉnh Lào Cai

Tôi là Phạm Ngọc Chiêm. Tôi tham gia dự án gà vào khoảng tháng Tư năm ngoái (2024). Trước khi có dự án, chúng tôi vẫn kiếm sống bằng cách chăn nuôi lợn, gà, ngan nhưng bị chết nhiều. Nhờ dự án, tôi nuôi gà tỉ lệ sống hơn 90%.

Học bao nhiêu, lợi nhuận cao bấy nhiêu

Trước khi tham gia dự án, tôi chưa học hỏi được kinh nghiệm chăn nuôi gà. Tỉ lệ sống chỉ khoảng tám 70-80%. Nhiều đợt gà bị trục trặc vì bệnh tật, gặp khó khăn. Từ khi có dự án, mọi chuyện thay đổi. Chúng tôi được học hỏi từ các cán bộ bên dự án SUDECOM. Kiến thức của tôi được nâng cấp và hiểu biết hơn. Dự án chỉ dẫn chi tiết từng loại bệnh, từng loại dịch. Tôi biết cách ngăn ngừa và áp dụng theo dự án. Bệnh tật giảm đi, không chết nhiều nữa. Nhờ đó, tỉ lệ sống đạt khoảng trên 90%.



Dự án cấp cho tôi 72 con giống. Tổng cộng từ lúc bắt gà đến lúc xuất chuồng, đàn gà đó chỉ chết có bốn con. Còn lại 68 con. Gà trống xuất chuồng nặng 2 cân rưỡi đến 2 cân 7. Gà mái từ 2 cân đến 2 cân 2. Tỷ lệ đạt 95%.

Khác biệt là tôi được đi học hỏi cách thức từ dự án. Bây giờ, tôi đã biết loại thuốc nào cho uống, loại thức ăn nào cho ăn. Phải đúng theo bệnh của gà. Trước đây, tôi chưa học hỏi, chưa biết, nên cho ăn uống bừa bãi. Không đúng bệnh, đúng thuốc, do đó tỉ lệ sống thấp.

Tôi rất thích việc được học thêm kiến thức. Tôi không ngại đi học. Tôi mong muốn học được bao nhiêu thì kiến thức tăng thêm bấy nhiêu. Lợi nhuận sẽ cao hơn. Nếu còn được tổ chức đi học nữa, tôi vẫn phải đi học.

Tôi học được cách chọn con giống khỏe. Con giống khỏe phải nhìn chân, tay, mắt mũi nhanh nhẹn, to. Tôi học cách úm, cách thức, nhiệt độ phù hợp. Lúc úm, nhiệt độ phải phù hợp. Úm ấm nhưng phải thoáng mát. Tôi phải thường xuyên ra điều chỉnh nhiệt độ. Nếu nóng quá, gà sẽ sinh bệnh. Tôi nâng quây lên và nâng bóng đèn cao để giảm nhiệt độ. Nếu gà chưa đủ ấm, chúng sẽ túm tụm vào nhau. Tôi lại hạ thấp bóng đèn và tăng thêm bóng cho chúng đủ ấm. Trước kia, tôi cũng làm việc này nhưng chưa có bài học cụ thể. Sau khi có dự án, tôi có kinh nghiệm hơn.

Về các kỹ thuật học được, tôi không ghi chép vào đâu cả. Tôi toàn nhớ trong đầu. Tôi nhớ giỏi.



Chúng tôi thống nhất giá để không bị ép

Khi xuất chuồng, tôi hợp đồng bán cho các đám cưới, đám cỗ. Bán hết ngay. Bán hết đàn nọ, tôi tái đàn, làm đàn mới luôn. Gà thả vườn tầm 4 đến 6 tháng là bán được.

Gà của tôi là gà sạch. Ban đầu tôi cho gà ăn cám. Khi gà nặng khoảng 7-8 lạng đến 1 cân, tôi tách cám dần dần. Khi gà lớn khoảng 1 cân 3 đến 2 cân 3, tôi giảm bớt cám, tăng phần ngô và thóc. Sau đó, tôi cho gà ăn bên ngoài, tách dần dần. Lúc xuất chuồng, gà sạch không còn chất cám, ăn lại ngon. Gà sạch là gà thả vườn. Vườn nhà tôi hơn 100 mét vuông, đủ để gà thả ra ăn hết cỏ.

Tổ hợp tác chúng tôi có hơn 20 thành viên. Họ là thành viên của cả xã. Những người tham gia là người già, ốm yếu bệnh tật, gia đình nghèo hoặc cận nghèo. Chúng tôi vào nhóm để tăng thêm thu nhập.

Chúng tôi cứ khoảng 15 ngày lại đi họp một lần vào buổi tối. Chúng tôi hẹn nhau 8 giờ tối.

Chúng tôi ngồi bàn luận với nhau. Mọi người đến nhà nhau để chỉ bảo cách thức làm ăn. Chúng tôi đi đến từng nhà để xem cách chăn nuôi gà, lợn. Đi họp về thì bàn luận, ngồi uống nước nói chuyện. Ai chưa hiểu thì người có kinh nghiệm hơn lại chỉ bảo cho họ.

Chúng tôi được ngồi với nhau để bàn luận xem nên nuôi con gì để lợi nhuận cao. Đỡ phải làm những công việc lao động nặng. Những lúc bàn luận rất vui vẻ. Việc này có lợi ích, vừa học hỏi được, vừa bổ sung tinh thần. Tôi thích những lúc bàn luận này. Sau khi họp xong, chúng tôi còn hát hò, vui chơi. Tôi cũng hát karaoke những bài quen thuộc.

Việc bán hàng của tổ thì tùy thuộc vào từng người. Có người bán cho đám cưới, người bán lẻ, người nhập cho lái. Chúng tôi chỉ nuôi cùng nhau. Việc bán chung rất khó vì mỗi nhà có hai ba tạ gà. Chúng tôi chưa tìm được mối để hợp đồng đánh xe về bắt tất cả gà của tổ cùng một lúc. Tuy nhiên, mọi người có báo và thống nhất giá với nhau để không bị ép. Hiện tại, gà trống đang bán 100.000 đồng/cân. Gà mái ngon, gà sạch thả vườn là 120.000 đồng/cân.

Sẽ dùng kiến thức được học đi dạy mọi người

Từ khi tham gia nuôi gà, tôi chưa gặp khó khăn gì. Các đợt gà tôi nuôi từ lúc tham gia mô hình đã làm tăng thêm thu nhập cho gia đình. Tuy thu nhập tăng được bao nhiêu lại phải đi chữa bệnh bấy nhiêu. Cuộc sống hàng ngày của tôi vẫn bình thường, chỉ có kiến thức học hỏi được nâng cao.

Sau khi hết đàn gà của dự án (hơn 70 con), tôi tái đàn ngay. Tôi áp dụng kinh nghiệm từ dự án. Tỷ lệ vẫn đạt hơn 90%, không thất thoát. Lần tái đàn thứ hai tôi nuôi 400 con. Tỷ lệ hoàn thành khoảng 90%. Sau đó, tôi lại tái đàn một lần nữa 300 con. Hiện tại, tôi còn khoảng 100 con trong chuồng. Tôi nuôi số lượng lớn 400 con, 300 con mà không còn lo lắng gì. Tôi đã học hỏi cách thức chăn nuôi và thuốc men.

Giờ tôi còn đi chia sẻ kinh nghiệm. Có người hỏi kinh nghiệm của tôi. Kể cả người bên ngoài không nhận hỗ trợ từ dự án cũng hỏi tôi cách chăn nuôi. Nhà họ thấy gà tôi xuất chuồng tỉ lệ cao quá nên họ mới hỏi. Tôi giải thích cho họ để tăng thêm kiến thức. Có khoảng bốn năm người không trong tổ hợp tác cũng học hỏi. Tôi còn trực tiếp sang làm cho họ, quay bạt và ủ ấm.

Tôi tin rằng sau khi dự án kết thúc, những lợi ích tôi có được vẫn còn tiếp tục. Tôi mong muốn tổ hợp tác tiếp tục sinh hoạt. Nếu tổ hợp tác còn cho tham gia, tôi vẫn xin tham gia. Tôi vẫn đi học hỏi thêm vì khả năng lợi nhuận sẽ còn cao hơn nữa.

Tôi cảm ơn dự án. Dù kết thúc nhưng giờ kiến thức đã là của tôi rồi. Giờ tôi sẽ còn đi chia sẻ kiến thức được học với những người khác.





Chị Đào Thị Kim Dung, tổ trưởng tổ hợp tác Sinh kế Thành công, xã Yên Bình, tỉnh Lào Cai

Vui vì thay đổi xã hội

Tôi là Kim Dung. Tôi là Tổ trưởng Tổ hợp tác Sinh kế Thành công. Tôi đề xuất tên này và mọi người đồng ý. Tôi muốn chương trình hỗ trợ sinh kế phải đạt được kết quả tốt nhất. Tôi mong muốn nếu người ta đã giúp đỡ mình thì mình phải thành công.

Trước đây, tôi đã làm cán bộ y tế thôn bản và là phó thôn. Từ khi tham gia tổ hợp tác, tôi thấy mình thay đổi. Tôi biết quan tâm đến những người khó khăn hơn. Tôi đã đi đón người già đi họp. Tôi còn chở cám giúp họ nữa. Tôi cảm thấy hạnh phúc khi giúp đỡ được người khác dù đó chỉ là việc nhỏ.

Tôi cảm thấy có trách nhiệm hơn với mọi người. Tôi phải giải thích cho bà con những điều họ chưa hiểu. Tôi còn giúp các bà trong xóm tả bệnh cho gà. Họ ngại không dám gọi trực tiếp cho bác sĩ thú y Tuyết. Tôi gọi giúp họ, tả bệnh để chị Tuyết hướng dẫn mẫu thuốc cần mua.

Điều khiến tôi vui nhất là sự thay đổi trong cộng đồng. Những người khuyết tật, người già trước đây thường mặc cảm. Họ ngại đến chỗ đông người. Họ hay loanh quanh trong nhà, ít đi đâu. Giờ họ tham gia tổ hợp tác. Họ được tặng thêm thu nhập. Họ tham gia họp. Họ đóng góp ý kiến. Họ không còn mặc cảm hay cảm thấy bị cô lập nữa. Việc vào tổ hợp tác giúp họ tham gia sinh hoạt thường xuyên.

Tôi nhớ mãi buổi gặp mặt cuối năm ngoái. Sau buổi họp, mọi người tự đứng để xuất làm bữa cơm ăn cùng nhau. Mọi người đồng ý ngay. Chúng tôi làm bữa cơm rất bình dị. Mọi người tổ chức ăn uống rất vui. Bà con rất phấn khởi khi được nhận dự án. Việc nuôi gà đã thành công. Tôi thấy vui lây. Tên tổ là "Sinh kế Thành công", giờ chúng tôi thấy có thành công thật.

Mặc dù việc đi làm tổ trưởng không có thù lao, tôi vẫn cảm thấy vui. Bà con tin tưởng. Họ yêu quý tôi. Tôi vẫn phải đi khi bà con cần. Tôi vẫn mong muốn tổ hợp tác tiếp tục duy trì.

Ở xã Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên,
người Sán Chay có "kho hương" thơm lẫm.
Họ cùng người Tày, người Dao, người Kinh...
trong vùng cùng chặt lọc tri thức bản địa
để làm ra chiếc gói thảo mộc cùng
các loại sản phẩm từ cây cỏ quê nhà.

Và những chiếc gói thảo mộc ấy đã được bà con
đưa vào du lịch cộng đồng bên cạnh hát Ví
và điệu nhảy Tắc Xình của quê hương.



Một khoảnh khắc mạnh mẽ, một hành trình tập thể



Chị Hâu Thị Cường, thành viên Hợp tác xã Đông Tiến, xã Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên

Tôi từng rứt rề ôm cái gối thảo mộc đầu tiên của địa phương đi giới thiệu ở hội chợ. Bây giờ, tôi cùng chị em đã tự tin nói về văn hóa của mình, sản phẩm của mình khiến người ta hỏi hợp tác để xuất khẩu.

Lúc đầu, mấy chị em cứ mò mẫm làm. Chúng tôi đi hái về sao sấy để lấy hương, đóng thành sản phẩm gối thảo mộc, rồi làm sản phẩm hít ngửi mũi, trà mát gan, lá tắm, và thuốc ngâm chân. Những sản phẩm đầu tiên rất vụng về. Chúng tôi mua vải màu xanh, kiểu màu xanh ở bệnh viện ấy, để làm lõi gối. Khách hàng phản hồi rằng nó không phù hợp với bản sắc dân tộc, đặc biệt là dân tộc Sán Chay của chúng tôi, nên chúng tôi chuyển sang làm bằng vải thổ cẩm.

Chúng tôi cứ dìu nhau đi lên

Thời gian đầu thật sự rất khó khăn. Nhóm chúng tôi chưa thành lập hợp tác xã. Chúng tôi phải đi mua vải, rồi thuê người may. Tính toán trừ đi thì gần như không còn được một đồng nào. Cuối cùng, chị em chúng tôi bàn nhau góp mỗi người 500.000 đồng để mua một cái máy khâu thanh lý khoảng 2 triệu đồng. Bây giờ, chị Trinh, Phó giám đốc hợp tác xã, tận dụng thời gian vừa bán hàng vừa may, nhiều lúc chị còn không lấy công nữa. Việc này giúp chúng tôi đỡ được tiền thuê người may.

Lúc mới làm, chúng tôi sợ lắm, sợ không bán được. Chúng tôi nghĩ: "Làm rồi thì bán đi đâu, ai mua?". Vì ở đây, những cây thuốc đó quá đỗi đơn giản. Nhưng rồi chúng tôi đi hội chợ, bạn bè giới thiệu, và gần như 100% khách hàng đều khen sản phẩm thơm.

Dù vậy, khó khăn cứ như một cơn sóng. Lúc đầu, chúng tôi có mười một thành viên, nhưng vì quá khó khăn, ba thành viên đã xin rút lui. Đến bản thân tôi cũng có lúc nghĩ: "Thôi nản quá rồi, không làm được nữa". Chúng tôi nản, muốn bỏ cuộc. Những lúc khó khăn nhất là khi không có ai mua hàng, nhiên liệu cũng khô đi mất. Năm ngoái, đi hội chợ một buổi chỉ bán được khoảng 10 cái gói, thu được 1 triệu đồng, mất cả công đi lại. Khi không có đơn hàng, mọi người gần như "ngủ say", không hoạt động nữa.

Nhưng rồi, có những lúc bên đối tác đặt mua hàng mấy chục cái, chúng tôi lại thấy có động lực. Chúng tôi cứ dìu dắt nhau lên.

Nhờ có sự hỗ trợ của dự án, chúng tôi dần hoàn thiện đóng gói bao bì sản phẩm. Chúng tôi cũng làm giới thiệu về sản phẩm tới khách hàng trên nhãn mác, rồi tới trang mạng, để giới thiệu tới khách hàng rộng rãi hơn.





Chị Cường trong một buổi tập huấn của dự án

Đa dạng tạo nên sức mạnh

Hiện tại, hợp tác xã có tám thành viên, và thêm một người nữa sắp vào là chín. Mọi hoạt động đều có kế hoạch tập thể. Ví dụ, khi chuẩn bị đi hội chợ, cần làm khoảng 100 cái gối, chúng tôi họp lại và mỗi thành viên đóng góp 10 cân sản phẩm khô. Có đợt làm gần 200 cái, mỗi người phải đóng góp 20 cân khô. Chúng tôi chưa có máy sấy, nên phải tận dụng phơi nắng. Mọi quyết định cũng đều được đưa ra dựa trên số đông. Ví dụ, trong tám người, nếu sáu người đồng ý thì hai người còn lại phải theo.

Việc điều hành cũng dựa trên sự đoàn kết. Chúng tôi phân công công việc dựa trên năng khiếu của từng người. Ví dụ, tôi làm bên văn hóa văn nghệ, nhảy Tắc Xinh; chị Hằng hát Ví; chị Trinh làm bên ẩm thực; còn Miên làm kế toán. Khi có đoàn khách đến, chúng tôi họp lại, chị này chuẩn bị ẩm thực, chị kia giới thiệu sản phẩm. Mọi quyết định đều

dựa trên số đông, ví dụ sáu trên tám người đồng ý thì sẽ làm theo.

Đặc biệt, hợp tác xã của chúng tôi có năm dân tộc khác nhau: tôi (Hầu Thị Cường), chị Hằng, chị Lai là người Sán Chay; Hà là người Nùng; Phương (con dâu tôi) là người Dao; Trinh là người Tày; và chị Ngọc là người Kinh. Sự đa dạng này là một lợi ích lớn. Mỗi dân tộc lại biết một bài thuốc khác nhau.

Làm cùng nhau đã mang lại sự thay đổi trong gia đình tôi. Ban đầu, các con không ủng hộ việc tôi làm. Nhưng giờ đây, chúng đã hiểu dần. Con dâu tôi giờ cũng làm cùng. Thậm chí, văn hóa cha ông đã kết nối các thành viên gia đình vào công việc chung của làng. Con trai tôi, dù đi làm việc riêng, vẫn tham gia vào những buổi nhảy Tắc Xinh.



Chị Cường tham gia điệu nhảy Tắc Xình

Tôi yêu lắm văn hóa của mình. Đó là bản sắc, niềm tự hào lớn lao. Dân tộc Sán Diu của chúng tôi có điệu nhảy Tắc Xình Hái Tú được công nhận là di sản văn hóa phi vật thể quốc gia. Khi mặc trang phục truyền thống lên, tôi cảm thấy tự tin lắm.

Ở đây, mỗi dân tộc có nét văn hóa riêng. Người Sán Diu có điệu nhảy Tắc Xình và hát Ví giao duyên. Hát Ví như kiểu quan họ bây giờ, giao duyên với nhau. Ngày xưa, các cụ thực hành hát giao duyên. Tôi lớn lên thì được nghe các cụ kể lại. Giờ, giới trẻ không còn biết hát Ví. Tôi chỉ biết nhảy Tắc Xình thôi.

Điệu nhảy Tắc Xình sử dụng trang phục truyền thống của chúng tôi. Nó diễn tả cuộc sống làm nông. Cứ một nam một nữ cùng nhảy, có những động tác cụ thể. Đầu tiên, chúng tôi tái hiện cảnh đi thăm đôi, thăm rừng. Xưa kia, dân tộc thường di canh di cư, tìm chỗ nào đất màu mỡ. Khi đến được mảnh đất tốt, chúng tôi bắt đầu phát. Điệu nhảy có động tác đi phát. Sau đó, chúng tôi dọn dẹp cây que cho sạch sẽ.

Rồi đến phần tra hạt. Tra hạt xong là chờ đến lúc thu hái. Chúng tôi có một điệu kéo như thu về.



Thu về xong là ăn mừng. Có cả các ông thầy nhảy để cúng thần linh, cúng thần đất. Chúng tôi cảm ơn vì năm đó đã bội thu.

Tắc Xinh cũng có động tác để đi chơi hội, ngày lễ. Hát giao duyên thì dành cho những đôi trai gái, đôi tình nhân. Ngày xưa, họ mặc áo vải nâu, đi bộ mòn hết cả áo. Tối đến, đôi nam nữ ở một góc, hát trao duyên với nhau, hợp thì đôi lứa lấy nhau.

Từ làm việc tới tham gia nhảy Tắc Xinh, bản thân tôi đã thay đổi rất nhiều. Trước đây, tôi rất nhút nhát, không dám đứng lên nói chuyện chỗ đông người.

Khi phỏng vấn, tôi sợ lắm. Tôi còn nhớ mãi kỷ niệm lần đầu tôi rón rén, thỏ thẻ ôm cái gối xuống giới thiệu. Tôi cứ ngại ngùng, không dám chia sẻ mạnh dạn, sợ người ta không đón nhận.

Nhưng bây giờ, tôi cùng chị em tự tin chia sẻ về sản phẩm của mình, văn hóa của mình. Việc được trải nghiệm qua dự án, làm việc với các bên hỗ trợ đã giúp tôi dám nói. Bây giờ, tôi thấy rất tự tin khi sản phẩm của mình được đón nhận. Tôi tự hào vì đã dám mang sản phẩm đi chia sẻ và lấy đơn hàng về cho bà con cùng làm.

Động lực tập thể

Chúng tôi chủ yếu là chị em phụ nữ. Chúng tôi chịu khó. Dự án này cũng hướng đến việc hỗ trợ khởi nghiệp cho phụ nữ dân tộc thiểu số. Tuy nhiên, việc nặng vẫn là khó khăn, như đi mua nguyên liệu ở tận Cao Bằng vào mùa rét, phải nhờ các anh đàn ông bốc hàng. Rất may là anh Hồng, chồng chị Trình hỗ trợ vợ rất nhiệt tình.

Hiện tại, nếu có đơn đặt hàng 200-300 chiếc gối/tháng, chúng tôi vẫn chưa đủ đáp ứng. Nhưng chúng tôi muốn lan tỏa, muốn làm lớn hơn. Thậm chí, hôm nọ có người còn hỏi hợp tác để xuất khẩu.

Điều tôi đang muốn đề xuất nhất là hỗ trợ mua nổi chứng tinh dầu. Chúng tôi đang trồng rất nhiều sả. Sả ở đây dễ trồng. Nếu chiết xuất được tinh dầu, chúng tôi sẽ bán



được nhiều hơn. Thu nhập của chúng tôi sẽ tăng. Tôi thích mùi sả lắm. Tôi thấy mùi sả rất thơm ở sân bay. Chúng tôi chưa có điều kiện để mua nổi chúng cất. Chúng tôi cũng trồng cây hương nhu. Cây này hơi khó sống, phải trồng vào mùa tháng hai.

Tôi mong các dự án quan tâm, kết nối. Chúng tôi cần được hỗ trợ cách làm thêm sản phẩm khác nữa

và lan tỏa sản phẩm đến rộng rãi khách hàng. Động lực tập thể giúp chúng tôi đã vượt qua những lúc nản lòng.

Và tôi tin rằng, dù dự án kết thúc, chúng tôi vẫn sẽ tiếp tục làm việc cùng nhau.



Chị Cường ở vườn thảo mộc của gia đình



Anh Nguyễn Văn Huấn, nguyên Chủ tịch Ủy ban Nhân dân xã Yên Lạc (cũ), cán bộ đồng hành cùng dự án

Chị em làm chủ được rồi!

Khi mới thành lập HTX, điều khiến tôi bận tâm nhất là sự tồn tại lâu dài của nhóm. Tôi xác định phải ở trực tiếp ở bên cạnh để điều hành. Qua thời gian, vai trò của tôi đã thay đổi từ chỗ trực tiếp chỉ đạo (trước đây tôi giao việc chung, các chị tự chọn) sang việc tham gia góp ý để nhóm giải quyết khó khăn, vướng mắc. Tôi liên tục đứng bên cạnh nhóm, cùng HTX thực hiện mọi vấn đề.

Sự thay đổi lớn nhất nằm ở chính các thành viên. Trước đây, các chị em chưa có tác phong nhanh nhẹn như này, chưa nắm được quy trình thực hiện và chưa cảm thấy mình là người làm chủ. Bây giờ, mọi người đã thấy mình có trách nhiệm hơn, làm việc đến nơi đến chốn. Tôi thấy giờ, chị em có thể làm chủ công việc và HTX được rồi.

Tôi sẽ đi đến cùng



Chị Hoàng Thị Hằng, Giám đốc Hợp tác xã Đồng Tiến, xã Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên

Tôi là người phụ nữ Sán Chay. Cha mẹ tôi sinh 14 đứa con. Trong số 14 anh em, chỉ còn năm người sống sót. Những năm tháng ấy thật sự rất khổ. Ốm đau không có bệnh viện gần đây. Nếu đi bệnh viện thì phải đi bộ tận thành phố. Tôi đã đi bộ từ đây về đến Thái Nguyên khi ốm. Tôi cũng phải đi bộ về trên Định Hóa mới có trạm xá, chỉ là trạm xá thôi.

Chính những mất mát ấy tạo nên tâm huyết lớn trong tôi về chữa bệnh từ bài thuốc địa phương. Ngày trước nhà nghèo, tôi chỉ học hết lớp 7/10. Tôi muốn đi vào nghề Đông Y. Và tôi cố để theo nghề cho được. Tôi đi học nghề Đông Y. Tôi bắt đầu tham gia sinh hoạt về Đông Y từ năm 2009. Đến năm 2013 tôi mới chính thức kết nạp vào hội Đông Y xã. Rồi tôi hái lá để chữa bệnh.

Tôi là Hoàng Thị Hằng, Giám đốc kiêm Chủ tịch Hợp tác xã Nông nghiệp và Du lịch cộng đồng Đồng Tiến, xã Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên.

Bốn triệu đồng đầu tiên

Ban đầu, chúng tôi quyết định tạo ra sản phẩm của địa phương mình. Tôi nghĩ nhiều về việc cải tiến sản phẩm vừa mang bản sắc cây thảo mộc địa phương vừa phù hợp thị trường. Chúng tôi làm ra gói thảo mộc để thay cho việc đốt búp. Gói thảo mộc ra đời.

Lần đầu tiên, chúng tôi tham gia một hội chợ ở huyện Phú Lương (cũ). Lúc đó có bốn chị em chúng tôi đi. Chúng tôi làm 50 cái gói để đi hội chợ. Chúng tôi mặc áo dân tộc mình để đi bán hàng. Khách hàng vào hỏi rất nhiều. Có cặp vợ chồng người nước ngoài mua liền 10 cái gói. Lúc đó gói chỉ bán 80.000 đồng. Bán được 10 cái gói. Hôm sau người tham gia hội chợ xung quanh mở ra thấy gói rất thơm. Họ lại tiếp tục mua. Hôm đó đi hai ngày, chúng tôi bán được hết 50 cái gói. Chúng tôi thu về 4 triệu đồng. Ui giời, khí thế lắm! Hờn hân ở nhà đi hái chè!

Tôi về và bảo cả nhóm: “Nếu mà phát triển được thì là mình tiếp tục làm”. Tôi sàng lọc nguyên liệu. Nguyên liệu không được ảnh hưởng đến sức khỏe, không có độc hại, không có hóa chất. Cả nhóm chúng tôi quyết định làm. Cả nhóm bầu tôi làm nhóm trưởng. Tôi thấy không đơn giản vì trách nhiệm cũng nặng nề đấy.





Làm thí nghiệm

Quyết định làm OCOP năm ngoái (2024), HTX được xã hỗ trợ, hướng dẫn chúng tôi nhiều. Người hỗ trợ nhiệt tình nhất là anh Tuấn, Bí thư Đảng ủy xã Yên Lạc cũ. Cuối cùng, HTX chúng tôi đạt được OCOP ba sao.

Việc học tập từ các cán bộ dự án đã hỗ trợ công việc của chúng tôi rất nhiều. Dân ở đây học được rất nhiều từ các thầy trong dự án. Tôi có hỏi các thầy nhiều. Ví như cây hương nhu của tôi trồng trước đây không phát triển. Thậm chí nhiều cây còn chết. Thấy bảo tôi đào hố vuông, trồng cây xuống, và để cỏ xung quanh. Tôi làm theo công thức của thầy. Tôi có trồng hai loại để so sánh. Bây giờ bãi cây phát triển rất tốt.

Có gối thơm rồi, chúng tôi tìm ra cách làm gối thơm lâu. Tôi thấy nếu chỉ phơi khô rồi đóng thành cái gối thì mùi thơm chóng hết. Tôi phải làm thí nghiệm. Tôi tự làm, tự thử nghiệm nhiều lần. Tôi phát hiện ra mình phải có bí quyết lấy hương, giữ hương. Ở nơi khác họ xông hơi, nhưng chúng tôi không dùng cách ấy. Chúng tôi về bàn nhau cách làm phù hợp với những thứ mình có. Ở đây chúng tôi là vùng trồng chè, nên có máy sao chè. Khi mọi người sao chè thì có cách để lấy hương sao cho chè thơm. Thế là chúng tôi cho thảo mộc vào máy quay dùng để sao chè.

Khi sắp lấy ra, phải cho lửa to. Lúc ấy nó mới tỏa ra mùi hương thơm rực của nguyên liệu. Ai đi đường cũng bảo là “không hiểu mùi đâu thơm thế” (cười lớn). Mình lấy hương càng già thì càng thơm, mà càng già thì thời gian lưu hương càng lâu. Gối chúng tôi sử dụng được 6 tháng, thậm chí một năm cũng không hết mùi.

Cả nhóm chúng tôi quyết tâm cải tiến pha chế thảo mộc. Lúc đầu pha chế chưa được cân đối lắm. Hương nhu nhiều quá, sả ít quá, hoặc ngược lại. Chúng tôi quyết tâm trộn, chế. Cả nhóm có tám người, cả tám người đều phải xắn tay vào tìm cách cải thiện. Tôi phân chia công thức rõ ràng, ví dụ như: sả 3 cân, hương nhu 2 cân. Lạc tiên rất nhẹ nên chỉ cho 1-2 lượng.



Chị Hằng kiểm tra chất lượng sả trước khi chế biến thảo mộc.



Đạy lại vốn cha ông cho lớp trẻ

Tôi rất muốn đào tạo lại lớp trẻ. Tôi muốn truyền đạt cho lớp trẻ như cháu Cường, cháu Ngọc, em Trinh, em Miên. Tôi thấy mình tuổi cao rồi, hơi chậm. Tôi muốn truyền đạt lại kinh nghiệm cho lớp trẻ của HTX mình. Tôi muốn ai trong HTX cũng làm được.



Chị Hằng cùng bà con tham gia lớp tập huấn trong khuôn khổ dự án

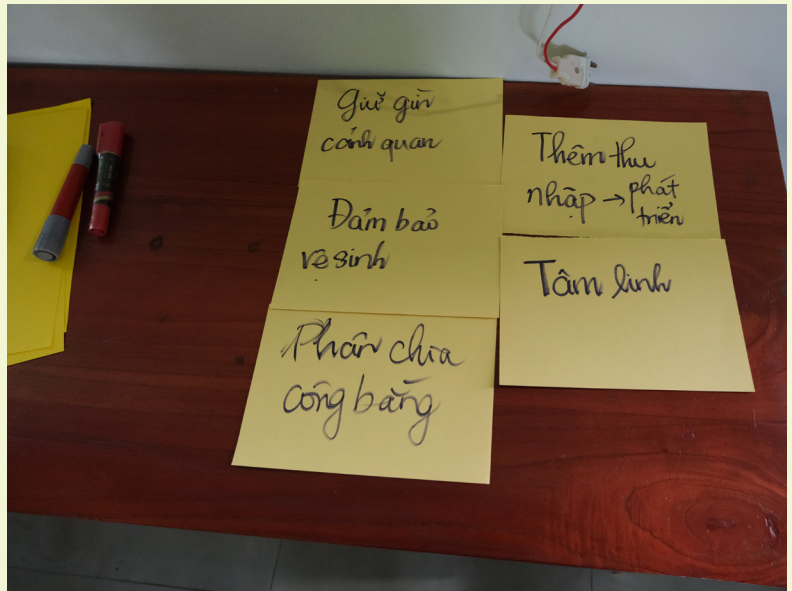
Các thành viên trẻ tiến bộ rất nhanh. Cháu Cường, em Trinh, em Hiền, em Hà đều tiến bộ rất nhiều. Trước đây các bạn ấy không biết cây đẫy là cây gì đâu. Bây giờ các bạn biết hết rồi. Tôi không cần đi vào rừng để hái. Tôi chỉ bảo HTX mình cần cái này, các em ấy tự đi lấy hết.

Sự tiến bộ đến từ việc đi tập huấn. Kiến thức được truyền tải lại. Mọi người cùng học với nhau, dạy cho nhau, cùng chỉ cho nhau. Nếu tôi không có ở nhà, các em vẫn làm được. Có lần Ủy ban báo tôi đón đoàn khách, tôi và chồng đi vắng. Các em làm được đầy đủ, đón khách hoàn thiện hết, không có sai sót gì cả. Tôi nghĩ tất cả trong HTX tôi, ai cũng đều có trách nhiệm, ai cũng đều có tâm huyết cao.

Tâm huyết của tôi không chỉ là Đông Y. Qua quá trình làm việc, tôi phát huy thêm bản sắc dân tộc của mình. Tôi tổ chức dạy điệu nhảy Tắc Xình và điệu Hát Ví. Tôi thu hút các em thiếu nhi nghỉ hè. Tôi cho các em tập Tắc Xình. Đội nhí rất hào hứng. Mình phải động viên, đáp ứng cho chúng cái kẹo, cốc nước, gói bim bim.

Tôi thấy mình rất tự tin về sản phẩm đã phát triển. Tôi còn muốn kết hợp phát triển thêm du lịch cộng đồng. Khách đến đây sẽ được phục vụ. Tôi muốn có thuốc ngâm chân, thuốc tắm, thuốc xông hơi. Khách mỗi, muốn massage, trị liệu bằng Đông Y, HTX chúng tôi có thể làm được. Hiện tại đã có chậu ngâm chân và đồ dùng bằng thảo mộc theo công thức của dân tộc Sán Chay.

Trong nghỉ dưỡng, chúng tôi có những giới hạn riêng để giữ gìn văn hóa. Mỗi người có một sở thích. Nếu khách muốn trải nghiệm ôn ào, ca nhạc hát hò, chúng tôi không làm được. Nhưng nếu khách muốn về danh lam thắng cảnh, muốn nghe hát Sáng Cọ, muốn xem nhảy văn hóa Tắc Xình, chúng tôi có thể phục vụ được, đáp ứng được. Chúng tôi sẽ tập trung vào bản sắc, vào văn hóa của dân tộc Sán Chay.





Chị Hằng tham gia điệu nhảy Tắc Xinh.

Tôi rất mong muốn đoàn dự án tiếp tục giúp đỡ chúng tôi. Tôi cần sự chỉ dẫn, cũng như cách anh Tuấn đã làm. Chúng tôi cần sự hỗ trợ. Ví dụ như là cái này phải làm như thế này, phải làm như thế kia thì mới thành công được.

Tôi sẽ làm đến cùng, đi đến cùng, đến khi sức khỏe không cho phép. Tôi rất vui khi được tham gia dự án, được pha chế sản phẩm, đứng nghe, đứng tâm huyết của mình.



Tranh gỗ trong nhà sàn của gia đình chị Hằng

Cô ấy phơi thì tôi thu

Tôi đã tham gia xây dựng HTX ngay từ ngày đầu tiên. Với tôi, công việc phải thích thì mới làm được. Tôi và vợ, chúng tôi cùng làm. Tôi thích tất cả các sản phẩm thảo mộc mà HTX đang làm: sản phẩm ngửi, sản phẩm xoa bóp, ngâm chân, và gói thảo mộc. Tôi đã tự trồng bạt ngàn cây thảo mộc ở dưới vườn.

Tôi đã tạm thời xin nghỉ khỏi HTX. Con cái chúng tôi ra riêng hết, nhà chỉ còn hai ông bà. Một người đi làm thì phải có một người ở nhà lo toan việc nhà, việc cửa, và nấu nướng. Cô đi làm rồi thì tôi chăm lo nhà cửa. Khi cô đi trải nghiệm 9 ngày hay đi tập

huấn, ở nhà tôi cứ tự khắc làm. Hay cô chặt lá ra phơi thì tôi tự thu.

Gần đây, tôi tìm thấy tri thức mới. Tôi tham gia khóa học về cải tạo đất. Năm nay tôi sáu mươi mấy tuổi rồi, tôi mới thấy có buổi học này. Tôi đang áp dụng kiến thức mới: không phun cỏ dại. Tôi chỉ phát đi, để cỏ mọc thành phân. Đất đai tự cải tạo, tránh bị bạc màu do mưa xói. Trồng cây thảo mộc bằng cách này sẽ nguyên chất hơn, không phải dùng phân hóa học.

Ông Ninh Văn Sâu, chồng bà Hằng.



Anh Nguyễn Việt Hoàng (ngoài cùng bên trái), Cán bộ dự án, Nghiên cứu viên, Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển Hệ thống Nông nghiệp (Casrad), Viện Cây Lương thực và Cây Thực phẩm- Viện Khoa học Nông nghiệp Việt Nam

Tôi học từ cộng đồng nhiều

Tôi là cán bộ nghiên cứu, nghiên cứu viên, chuyên môn của tôi rất rộng, nhưng hướng đi mà chúng tôi đang hướng tới nhiều nhất đó chính là nông nghiệp sinh thái và sức khỏe đất. Nông nghiệp sinh thái chính là đưa đất đai về với lại vốn sống tự nhiên.

Chúng tôi đã sử dụng chuyên môn về nông nghiệp sinh thái để tổ chức hai lớp tập huấn, hướng dẫn cho bà con về sức khỏe đất và nông nghiệp sinh

thái. Sau khi học xong, mọi người cũng đã nhận ra nông nghiệp sinh thái lại chính là những tri thức bản địa mà mọi người đã làm từ ngày xưa. Sau đó, thực hành ấy bị bỏ đi.

Tôi thấy, tôi thu hoạch được rất nhiều kiến thức, kinh nghiệm từ lúc tôi bắt đầu đi làm dự án cộng đồng khoảng hai năm trước. Kể cả về mặt chuyên môn lẫn cuộc sống.



Qua quá trình làm việc với cộng đồng, tôi có thể tận dụng chính những tri thức bản địa được lưu truyền của bà con để áp dụng vào chuyên môn của tôi. Tôi nhận thấy rằng những thực hành ngày xưa của mọi người lại đúng với xu hướng là nông nghiệp sinh thái.

Nông nghiệp sinh thái là cách tiếp cận mới. Tôi chưa được đào tạo về điều này trước khi đi làm, bởi vì ngay cả các sếp, các giáo sư cũng mới tiếp cận trong những năm gần đây. Tôi được đào tạo trong quá trình tôi đi làm, từ bà con. Chính cộng đồng đã giúp tôi hiểu được nông nghiệp sinh thái là gì.

Con người tôi cũng thay đổi nhiều. Tôi vốn sinh ra ở trong thành phố. Bố mẹ tôi bảo tôi thiếu tính tự lập. Nhưng mà đi làm với cộng đồng, tôi phải tự rèn luyện để mình hòa nhập được vào với bà con. Tôi nhận thấy ưu điểm của tôi là có thể hòa nhập được với rất nhiều môi trường.

Trên tư duy một nhà nghiên cứu, tôi muốn đi khai thác và phát triển những sự khác biệt của mỗi cộng đồng để hỗ trợ cho cuộc sống bà con. Tôi muốn giải quyết vấn đề trước mắt là kế sinh nhai ổn định. Nếu giải quyết được thì sẽ giúp cho mọi người gìn giữ tri thức, văn hóa của mình tốt hơn.

Chúng tôi làm cùng nhau



Chị Hoàng Thị Trinh, thành viên Hợp tác xã Đồng Tiến, xã Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên

Tôi là Trinh, Phó giám đốc Hợp tác xã Nông nghiệp và Du lịch cộng đồng Đồng Tiến. Tôi cùng chồng đã cùng lên rừng, lội suối để cùng HTX làm gối thảo mộc từ khi tham gia các dự án.

Có duyên với nhau

Tôi bắt đầu tham gia dự án từ khoảng năm 2023. Ngày trước, chị em chúng tôi ở hai xóm khác nhau. Các chị ở xóm trên tham gia đội Tiên Phong, tôi ở xóm dưới. Rồi chúng tôi gặp nhau. Mọi thứ diễn ra như thể chúng tôi có duyên với nhau. Chúng tôi quyết tâm thành lập Hợp tác xã nông nghiệp và du lịch cộng đồng, chính thức ra mắt vào tháng 5 năm 2024.



Nếu nói về du lịch bền vững thì khó lắm, chúng tôi chỉ làm để tạo thêm kế sinh nhai, tạo thêm thu nhập. Tình vẫn hướng dẫn chúng tôi làm du lịch. Chúng tôi được các em ở Oxfam, iSEE, CASRAD... hỗ trợ. Các em đã đưa chúng tôi qua nhiều nơi, như Mù Cang Chải (Yên Bái cũ), hướng dẫn chúng tôi cách cải thiện cơ sở vật chất, cách làm du lịch cho hợp lý.



Tôi luôn tâm niệm là phải làm từ từ, làm dần dần. Chúng tôi tận dụng những gì đã có, không đầu tư hết toàn bộ ngay. Phải làm thế để tránh vỡ nợ nếu mai sau không có khách. Khi thành lập HTX, tôi thấy mọi thứ thay đổi rất nhiều. Ngày trước, mạnh ai nấy làm. Bây giờ, chúng tôi có tổ chức. Chỉ cần đưa thông báo lên nhóm (group) là chị em cùng nhau đến một điểm để làm.

Việc cùng nhau làm ý nghĩa lắm. Chúng tôi được gặp nhau. Hơn nữa, sự gắn kết bây giờ tập trung

hơn, có trách nhiệm với công việc của hợp tác xã. Chúng tôi như là một gia đình. Cơm ăn cùng nhau, chia sẻ cùng nhau, đóng góp cùng nhau. Mọi thứ đều được thảo luận, bàn bạc, cân nhắc.

Sản phẩm chủ lực của chúng tôi là thảo mộc. Chúng tôi bảo nhau: Cùng nhau đi lên núi lấy thảo mộc về làm, xem bán thế nào. Chúng tôi làm gối đầu thảo mộc, trà mát gan, đồ ngâm chân, đồ ngủ xông mũi và lá tắm.



Chị Hoàng Thị Trinh và chị Lương Thị Ngọc, thành viên Hợp tác xã Đồng Tiến, xã Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên

Nhưng hành trình để sản phẩm được đón nhận không dễ dàng. Hai năm đầu, chị em làm việc không hề có một đồng lãi nào. Chúng tôi cứ đi làm quanh năm, việc gì “hò nhau” trên nhóm là cùng đi hết. Nhưng cuối năm chẳng thấy dôi ra đồng nào. Chúng tôi nản chừ. Nhiều lúc tôi phải tự bỏ vốn cá nhân ra. Tôi đã bỏ ra hơn chục triệu, đến tận bây giờ tính ra HTX vẫn còn đang nợ tôi, vẫn chưa thu hồi hết.

Dù thế nào, tôi vẫn giữ lòng quyết tâm. Tôi nói: Nếu các chị kia bỏ, ba người (tôi, chị Hằng và Miên) cũng sẽ làm HTX. Tôi nghĩ, cái gì cũng vậy, phải có sự thất bại chứ không thể “một nhát” mà thành công ngay được.



Băng rừng tìm thảo mộc

Để có nguyên liệu, chúng tôi chấp nhận đi xa. Tôi nhớ những chuyến đi vô cùng vất vả. Chúng tôi đi lấy thảo mộc, chưa biết bán cho ai, cứ lấy về chất đống đấy. Vì đi từ sáng đến tối mệt mới về, chúng tôi phải nắm cơm đi ăn trên rừng.

Có lần, tôi đưa bà ngoại về quê. Tôi lái cái xe bán tải kia kia, trên đường đi, cứ một đoạn thấy lá thảo mộc là tôi dừng xe xuống chặt lấy. Tôi còn nhớ như in, đó là những chuyến đi lấy thảo mộc ở Đèo Gió, Đèo Giàng (Bắc Kạn cũ) hay lên tận Đèo Tài Hôi Sìn (Cao Bằng) đầy hiểm trở. Có một chuyến đi, tôi cứ tự mình chặt, ôm chất đầy cả khoang sau xe bán tải. Chưa hết, tôi còn vớt cả lên trên hai cái ghế ngồi đằng sau nữa. Cả xe chất đầy thảo mộc.

Kỷ niệm buồn cười nhất là lần đó, tôi đang đi trên đỉnh đèo, trời mưa phùn, mà tôi vẫn cứ đứng đó

chặt thảo mộc. Tôi nghĩ trong bụng: “Không biết mình đang có lòng tham vô đáy không? Nhìn thấy thảo mộc là không muốn bỏ tí nào”.

Thật sự, làm thảo mộc đã “ngấm vào máu” tôi. Tôi quá đam mê. Chúng tôi không thể bỏ qua bất kỳ nguồn nguyên liệu nào.

Công việc HTX đã tăng thêm thu nhập cho tôi, dù không nhiều, nhưng nó là lòng động viên lớn. Điều quan trọng là tôi không phải bỏ công việc nhà nông ban ngày. Tôi thay đổi giờ giấc sinh hoạt. Tôi tranh thủ vào những giờ nghỉ của mình (buổi trưa, buổi tối) để may lõi gối và vỏ gối cho HTX. Buổi trưa mùa hè rất dài, tôi cứ ở nhà làm. Buổi chiều, trời nắng thì tôi ở nhà làm, hết nắng tôi mới ra đồng, chỉ phải làm một hai tiếng thôi. So với công việc của nhà nông thì việc làm gối thảo mộc quá bình thường.



Tạo công ăn việc làm cho bà con

Bây giờ, chúng tôi tạo thêm công ăn việc làm cho bà con. Chúng tôi hướng dẫn bà con bằm, phơi khô các loại cây cỏ như ngải cứu, rồi thu mua thảo mộc khô với giá 30.000 đồng/kg. Bà con lên rừng thấy cây, mang về phơi, chúng tôi vẫn thu mua hết.

Chồng tôi, anh Hồng, cũng cùng làm. Anh chờ chúng tôi đi lấy thảo mộc, đi lên Bắc Kạn (cũ). Anh thấy đinh lăng ở đâu là hái về cho tôi. Thậm chí, anh còn tự trồng đinh lăng, đãi bi rừng ở bãi nhà mình. Anh ấy cũng ngâm thảo mộc vào người rồi!

Nhưng anh ấy cũng có "hai mặt". Anh ấy cứ thấy bạn bè đến là tặng ngay cái gối của chúng tôi. Gối bán 120 ngàn đồng, anh tặng thì tôi phải trả tiền

cho HTX (cười lớn). Con gái tôi trêu: "Bố quảng cáo tốn cái gối của mẹ 120 ngàn rồi, xong họ mua cho mẹ được một cái nữa. Thế là bao giờ mới đủ tiền lãi để bù vào". Dù vậy, tôi vẫn coi đó là chi phí quảng cáo.

Nhớ khi chị em cùng chuẩn bị hồ sơ để xin làm sản phẩm OCOP cho gối thảo mộc, chúng tôi học được rất nhiều. Từ chuẩn bị giấy tờ: trước đây có đưa cho tôi một tờ giấy với một cái bút, thì tôi cũng không biết là phải viết vào đâu, làm thế nào. Thế nhưng khi ấy từng bước một tôi chuẩn bị hồ sơ để xin duyệt OCOP. Có những khi một giấy tờ phải đi đi lại lại nộp tới mấy lần, tôi cũng theo hết, làm đến cùng. Cuối cùng cũng được.

Động lực lớn nhất của chúng tôi là khách hàng. Khách hàng liên tục thúc đẩy. Họ gọi điện: "Chị ơi, lấy cho em năm cái gối!". Nhưng trong nhà không còn gối để đáp ứng, nên chúng tôi phải cố gắng. Năm ngoái, tôi thiếu gối liên tục, gọi đến không có hàng. Ngay cả chú Tuấn (Phó Chủ tịch xã khi ấy) gọi điện bảo: "Lấy ngay cho em 20 cái gối!" tôi trả lời chậm thôi là chú đã bảo: "Lại hết gối rồi phải không?".

Khách hàng còn phản hồi rất tích cực. Họ khen gối thơm, dễ ngủ. Điều này làm chúng tôi vui vô cùng.

Những thành công từng bước đó đã tạo nên sự tự tin cho tôi. Tôi cảm thấy vững bước hơn. Tôi tin rằng những gì tôi đã làm được, đã vượt qua được sẽ là điểm mạnh để tôi làm tiếp, làm tới cùng.

Tôi đã làm thì muốn đi đến đích, phải thành công mới dừng lại. Tôi không sợ.

Tôi bảo: mình có sức khỏe, mình còn khả năng, mình làm đến đâu thì mình làm. Chúng tôi đoàn kết nhưng các hộ vẫn tự chủ. Tôi thấy dễ cho các hộ tự quyết việc xem muốn làm thế nào, thì họ có thể phấn đấu và vươn lên.

Con đường phía trước còn dài lắm, nhưng nhìn lại con đường đã qua thì mọi thứ, tôi đều vượt qua hết.





Anh Nguyễn Văn Hồng- Chồng chị Trinh, xã Phú Lương, tỉnh Thái Nguyên

Hai người làm vui hơn

Tôi ủng hộ vợ tôi chứ. Tôi cũng làm cùng. Hai người làm thì vui hơn một người làm. Một người làm thì mệt, hai người làm thì đỡ mệt hơn.

Vợ cần gì, đi đâu, tôi cũng lái xe đi. Dù thường thường tôi ở đây, nhưng tôi cũng hay đi nhiều làng khác. Tôi biết ở đâu có những thứ cần thiết. Hoặc nếu mình trông ra không đủ, tôi lại phải đi xin. Tôi cũng đi xin giúp mọi người ở HTX. Tôi đi các nơi, nhìn thấy thảo mộc mà chúng tôi thiếu, tôi bảo người ta để lại cho mình. Nếu là đi xin thì mình phải tự lấy, tự bẻ. Còn nếu muốn nhận hơn thì phải bảo người ta lấy cho mình và mình trả tiền.

Tôi nghĩ, thật lãng phí nếu những cây tía tô hoặc cây đinh lăng kia để rụng đi mà không được sử dụng. Vì vậy, chúng tôi lấy về, xử lý, biến chúng thành sản phẩm. Năm nào đến mùa mình lấy lá thì cũng có thêm chút tiền bạc về cho gia đình. Vậy là được rồi.

Tôi nhìn thấy những sản phẩm từ cây cỏ quanh mình đây. Chúng tôi mang chúng về chế biến, để rồi trao đổi thành tiền. Đó là công việc đáng quý.

Dòng sông Thác Ma chảy qua xã Nam Hải Lãng, tỉnh Quảng Trị là địa điểm khai thác của các công ty khai khoáng. Chính quyền địa phương- người dân- doanh nghiệp đã nỗ lực tìm các kênh đối thoại để đảm bảo phát triển kinh tế cân bằng với an toàn và sinh kế người dân.

Có cuộc đối thoại đã thành công khi công ty khai khoáng ra đi với việc hoàn thổ ngay ngắn. Họ cũng trích lại lợi nhuận để làm các công trình hạ tầng phục vụ đời sống của người dân.

Có cuộc đối thoại vẫn đang diễn ra với những nỗ lực không ngừng nghỉ của các bên với mong muốn kinh tế địa phương phát triển, người dân an toàn, no ấm.

Cùng nhau làm việc, các bên sẽ hiểu nhau hơn



*Anh Bùi Văn Sinh, Phó Chủ tịch Hội đồng Nhân dân (HĐND)
xã Nam Hải Lãng (Quảng Trị)*

Công việc của tôi, đặc biệt là sau khi thực hiện mô hình chính quyền hai cấp, đã làm việc sâu sắc hơn với dự án. Trước đây, với chức năng đại biểu HĐND, tôi vẫn thực hiện công tác giám sát. Nhưng quả thật, tôi chưa được đi sâu, chưa được tham gia quá trình cụ thể với dự án.

Tôi là Bùi Văn Sinh, Phó Chủ tịch Hội đồng Nhân dân (HĐND) xã Nam Hải Lãng, tỉnh Quảng Trị. Tôi sinh năm 1977.



Giám sát của người dân rất hiệu quả

Vấn đề khai thác của công ty khai thác khoáng sản là câu chuyện đặc biệt ở địa bàn xã chúng tôi. Công ty đến, họ xây dựng kế hoạch, phối hợp với chính quyền xã Hải Chánh cũ để tổ chức tham vấn ý kiến người dân. Mục tiêu của họ là thăm dò, khai thác cát sỏi trên dòng sông Thác Ma. Dòng sông này chảy qua địa bàn Hải Chánh và Hải Sơn cũ, nay là xã Nam Hải Lãng.

Người dân băn khoăn, lo lắng rất nhiều. Tôi hiểu rõ tâm lý đó. Khu vực khai thác gần người dân sinh

sống nguy cơ ảnh hưởng đến môi trường. Đặc biệt là nguồn nước sinh hoạt của bà con người dân ở hai bên bờ sông và phía hạ lưu.

Một nỗi lo lớn nữa của người dân là sạt lở bờ sông. Dòng sông Thác Ma đã có rất nhiều điểm sạt lở. Dù cấp trên hết sức quan tâm, đã đầu tư kè ở nhiều điểm xung yếu, nhưng vẫn còn rất nhiều điểm chưa được kè. Sạt lở đe dọa đất sản xuất, thậm chí là nhà cửa của bà con ở sát bờ sông.



Chính vì những lo lắng đó, người dân đã hết sức tự giác và thường xuyên tham gia giám sát công ty.

Trước khi dự án diễn ra, xã với chức năng nhiệm vụ, chỉ phối hợp tham vấn lấy ý kiến. Các đơn vị tư vấn, lập báo cáo đánh giá tác động môi trường, họ có chuyên môn sâu. Đây là cái hết sức quan trọng với người dân. Chuyên môn cấp xã chưa đánh giá được vì lúc đó công ty chưa khai thác. Chúng tôi chỉ nghĩ tới nguy cơ trong quá trình khai thác ảnh hưởng.

Giám sát của người dân rất hiệu quả. Họ là người sinh sống từ đời này qua đời khác tại khu vực này.

Hơn ai hết, họ hiểu rõ sự tác động của quá trình mưa lũ hàng năm. Họ trực tiếp chứng kiến sạt lở xảy ra. Vai trò giám sát trực tiếp của người dân với vấn đề này tôi đánh giá rất cao.

Có những điều ở người dân làm tôi bất ngờ. Đó là những kinh nghiệm nhân gian, kinh nghiệm cha ông truyền lại. Nhiều khi, những kinh nghiệm đó, khoa học chưa chắc đã giải thích được, hoặc các đơn vị tư vấn đánh giá tác động môi trường họ chưa chắc đã nghĩ tới.



Không gian sinh hoạt của một hộ gia đình ở khu vực thường xuyên chịu ảnh hưởng của mưa lũ

Ví dụ điển hình, chuyện dự báo lũ. Hiện nay đã có các mức đánh giá lũ, nhưng người dân quê tôi họ có cách dự báo riêng, gắn liền với tự nhiên. Họ nói: “Cái bông, cái hoa đó mà nở ra là chắc chắn sẽ có lũ”. Cái cây đó mọc tự nhiên ở quê hương mình, đó là kinh nghiệm được cha ông truyền lại qua nhiều đời.

Nhưng điều quý hơn cả, điều khiến tôi cảm động, là sự gắn bó, đoàn kết của cộng đồng

dân cư. Truyền thống này rất quý. Khi vấn đề ảnh hưởng đến đời sống, bà con tham gia rất là kỹ. Sự đoàn kết ấy không chỉ thể hiện trong dự án này. Nó đã được chứng minh qua rất nhiều tình huống cụ thể. Đặc biệt là qua các đợt thiên tai, bão lũ, hay như dịch COVID-19 vừa rồi. Bà con cùng nhau chia sẻ, đùm bọc, đồng nhóm, vượt qua mọi khó khăn.



Vai trò chị em phụ nữ rất lớn

Trong hoạt động giám sát này, vai trò của chị em phụ nữ rất lớn. Không chỉ riêng trong giám sát dự án, mà trong mọi mặt đời sống xã hội. Nhưng đặc biệt ở đây, vai trò của người phụ nữ được phát huy mạnh mẽ.

Tiếng nói của người phụ nữ ngày càng thể hiện được bản lĩnh và trách nhiệm. Các mẹ, các chị, các em giờ đây đều có kiến thức hết sức vững vàng. Nhiều người đã được sự quan tâm của Nhà nước và các tổ chức, được tập huấn, nâng cao trình độ, năng lực. Khi các chị ấy ra giám sát hoặc thuyết phục, rất hiệu quả.

Tôi tham gia vào nhóm cộng đồng giám sát hoạt động khai thác của công ty khai thác khoáng sản, chủ yếu làm việc với người dân. Tôi thường làm việc ở khu vực thôn Tây Sơn có anh Thắng, anh Thủy với các chị. Nhiều lắm, tôi không nhớ hết.

Đã có những lúc xảy ra sự mâu thuẫn. Đây không phải là mâu thuẫn lớn, nhưng nó thể hiện sự chưa thống nhất được giữa công ty và người dân. Cụ thể, mâu thuẫn nảy sinh ở vị trí khai thác. Công ty có nhiều vị trí khai thác, một số xa khu dân cư thì người dân đồng ý. Nhưng có một vị trí rất đặc biệt, nằm sát khu dân cư, người dân cương quyết chưa đồng ý chỗ này.

Khi mâu thuẫn nảy sinh, việc tiên quyết của chúng tôi là phải vận động và giải thích, phải đảm bảo ổn định đời sống kinh tế xã hội. Xã đã yêu cầu phía công ty tạm dừng vị trí khai thác đó. Chúng tôi cần thực hiện công tác vận động các bên để đảm bảo hài hòa lợi ích.

Hiện tại, công ty đã chấp nhận tạm dừng khai thác ở vị trí đó.



Anh Bùi Văn Sinh, Phó Chủ tịch Hội đồng Nhân dân (HĐND) xã Nam Hải Lãng (Quảng Trị)

Nói chuyện mới hiểu được nhau

Bản thân tôi, khi tham gia cùng mọi người, chắc chắn là tôi hiểu hơn về nhu cầu của người dân và công việc sẽ có hiệu quả hơn. Nếu tôi không tham gia, hoặc tham gia ít hơn, tôi sẽ chưa hiểu được tâm tư, những nguyện vọng chính đáng của người dân.

Nhiều khi, trong một buổi nói chuyện cởi mở hài hòa, hiểu được nhau, nhiều vấn đề sẽ được giải quyết. Nếu cách tiếp cận e ngại, có khoảng cách, vấn đề đó sẽ khó khăn hơn, phức tạp hơn. Cùng nhau làm việc các bên sẽ hiểu nhau hơn.

Khi hiểu nhau hơn, khi gần gũi nhau hơn, chỉ cần một thời gian ngắn, tiến triển được rất nhiều. Việc hiểu nhau này mang lại hiệu quả to lớn cho công

việc của tôi. Nó giúp tiết kiệm được chi phí vô hình. Tiết kiệm được chi phí đi lại, thời gian cho mọi việc. Có những việc phải mất hai ba ngày chưa chắc đã giải quyết được, nhưng khi đã hiểu nhau, chỉ cần vài giờ đồng hồ là mang lại hiệu quả rồi.

Tôi, với chức năng quản lý nhà nước, đại biểu Hội đồng Nhân dân xã, có chức năng giám sát mọi mặt đời sống xã hội. Đặc biệt là những lĩnh vực nhạy cảm, liên quan đến tài nguyên, khoáng sản, môi trường.

Việc tham gia đồng hành cùng các bên là cách để tôi thực hiện giám sát tốt hơn.



Anh Nguyễn Văn Lưu, thành viên Tổ giám sát, xã Nam Hải Lăng, tỉnh Quảng Trị

Dung hòa để phát triển cùng nhau

Dân mình ở vùng Quảng Trị nì, nắng lắm mà mưa nhiều. Khí hậu khắc nghiệt. Làm ăn đã khó khăn. Người dân cũng không có nhiều kiến thức về luật pháp, luật môi trường, luật hôn nhân. Thấy rứa, khi có dự án ở Hội Liên hiệp Phụ nữ xã, tôi tham gia ngay tập huấn ngay. Anh chị em chúng tôi thấy dự án rất hay. Chương trình nì để làm nghiệp vụ chuyên môn, trang bị kiến thức cho chị em cũng như anh em chúng tôi.

Tổ Giám sát Cộng đồng của chúng tôi hay ở chỗ bám sát địa bàn, nắm bắt kịp thời. Chúng tôi vừa tham mưu cho dân, vừa tham mưu cho lãnh đạo xã, cùng đoàn kết để phát triển quê hương. Khi có

dự án của công ty chuẩn bị triển khai, chúng tôi thông báo nhau. Lắng nghe thấy người dân không đồng tình, anh em họp lại. Tôi nói trước cho lãnh đạo biết ý chí của dân, để các anh hiểu.

Tôi nói được nguyện vọng của người dân cho lãnh đạo. Tôi cũng diễn tả được tâm tư của lãnh đạo cho dân để mọi người cùng hiểu nhau. Làm thế, vừa xây dựng quê hương, vừa tạo đoàn kết trong dân. Mình không phải là mâu thuẫn mà là cầu nối để các bên hiểu tâm tư của nhau.

Cuối cùng là đoàn kết, là dung hòa để phát triển kinh tế quê hương cùng nhau.



Chị Lê Thị Hồng Thủy, Chủ tịch Hội phụ nữ xã Nam Hải Lãng, tỉnh Quảng Trị

Mọi tiếng nói đều bình đẳng

Chuyện bắt đầu từ năm 2023, khi Hội Phụ nữ xã chúng tôi kết nối để thành lập nhóm giám sát cộng đồng đầu tiên. Dự án đó là lần đầu tôi làm việc với Oxfam.

Chúng tôi tham gia giám sát việc khai thác cát sỏi của công ty Minh Anh ở dòng sông. Nội dung giám sát chỉ tập trung vào một việc: hoàn thổ sau khi công ty đi. Công ty khai thác hết 5 năm hợp đồng, liệu họ có trả lại mặt bằng đúng như cam kết không? Khi đó, tôi và chị em tổ chức đối thoại trực tiếp. Các chị em bị ảnh hưởng trực tiếp nên mạnh dạn đối thoại lắm. Lúc ấy, chúng tôi thực sự cảm thấy các bên nói chuyện được với nhau.

Kết quả là Công ty Minh Anh làm đúng cam kết. Hết hợp đồng, họ hoàn trả lại đất, trả lại mặt bằng, còn hỗ trợ điện, đường cho địa phương, hỗ trợ sinh kế

cho bà con. Họ hứa cái chi họ làm cái đó. Bà con nhìn thấy, họ tin tưởng rất lớn. Hồi đầu, tôi đi lấy ý kiến từng hộ, họ nói: “Chắc chị em phụ nữ làm cho vui thôi. Chứ công ty làm xong họ bỏ đi, họ không theo cam kết mô”.

Nhưng cuối cùng, chúng tôi làm được. Tôi vui lắm. Chứ, tôi tự tin. Tôi nghĩ, không có hỗ trợ chi, mình cũng tự làm được một cuộc giám sát. Có hỗ trợ thì làm tốt hơn (cười lớn).

Vai trò ban đầu của Hội Phụ nữ, tôi cứ nghĩ mình như là “người đỡ đầu” giúp đỡ chị em khó khăn về kinh tế, hỗ trợ chăn nuôi, phát triển sinh kế thôi. Nhưng nhờ dự án của Oxfam, nhận thức về vai trò phụ nữ nâng lên nhiều. Chúng tôi hiểu cần cung cấp thêm về kiến thức và hỗ trợ tinh thần.



Sau tập huấn, tôi nói với chị em: “Tất cả các hoạt động hội họp của thôn, của xóm, các chị có quyền tham gia”. Vì các chị là công dân, nam cũng công dân, nữ cũng công dân, mọi tiếng nói đều bình đẳng. Hồi trước, người ta cứ nghĩ phụ nữ chỉ tham gia họp Hội Phụ nữ thôi, làm rảnh mà tham gia họp thôn, họp xóm được. Giờ đây, phụ nữ có tiếng nói của mình.

Sự thay đổi đó thấy rõ trong từng gia đình. Chị em hồi trước cứ chồng nói rằng thì vợ phải nghe. Chừ, họ có thể nói: “Không, anh nói thế không được. Theo em, anh phải như ri”.

Qua các dự án, cá nhân tôi cũng có những thay đổi lớn. Tôi tự tin hơn khi đứng trước mọi người. Làm việc anh em dự án của Oxfam và các bên, tôi học được rất nhiều. Anh chị em dự án rất trẻ. Tôi khâm phục các anh chị em. Họ làm việc tới 12 giờ trưa vẫn tràn đầy năng lượng.

Tôi tự nhủ, họ là con người, họ cũng làm việc họ. Tôi cũng là con người, tôi cũng làm được chứ. Cứ thế, qua quá trình, tôi thay đổi bản thân nhiều.

Về dự án khai thác mới đây, họ cũng mới làm, chưa vận hành được vì bão lũ liên miên. Nhóm cộng đồng của chúng tôi có 15 thành viên, 5 nam, 10 nữ. Chúng tôi không có chuyên môn sâu về giám sát. Nhưng qua tập huấn, chúng tôi hiểu hơn về quy trình giám sát.

Tuy khó, chúng tôi cứ làm. Tôi sắp xếp thời gian, đi tới trực tiếp từng hộ dân. Tôi lắng nghe tâm tư họ. Tôi hỏi: “Nếu được đề xuất với chính quyền, với công ty, với Hội Phụ nữ, anh chị có tâm tư, nguyện vọng chi không?”. Hội Phụ nữ là cầu nối để các bên đối thoại.

Tôi nghĩ cứ kiên trì, rồi các bên sẽ nói chuyện được với nhau.

Ở xã Trường Sơn, tỉnh Quảng Trị,
bà con người Bru Vân Kiều sống trong vùng mỏ đá.
Họ đã thử trồng cây ăn quả, nhưng theo bà con,
bụi làm cây không thể đậu trái. Họ phải vào rừng để
lấy măng, cải thiện kinh tế. Rất xa và rất nặng.

...rồi bà con đã trồng măng tre với tỉ lệ sống cao.

Dù măng mới nhú, chưa cho thu hoạch,
nhưng ước mơ ấp ủ phục hồi nghề đan tre của
cha ông đang bị mai một đã dần rõ nét.

Mình bán măng sạch, mình sợ gì!



Chi Hồ Thị Tương, thành viên Nhóm cộng đồng tham gia dự án trồng tre lấy măng, xã Trường Sơn, tỉnh Quảng Trị

Tôi là Hồ Thị Tương, mọi người cũng gọi tôi là Lệ. Tôi là người Bru Vân Kiều. Đời tôi trước dự án, gắn chặt với nương, rẫy, ruộng. Mưu sinh chủ yếu dựa vào nương rẫy. Nhưng công việc cực nhọc nhất, vất vả nhất, lại là việc đi lấy măng rừng.

Dự án hỏi, tôi tham gia ngay

Mùa măng, chính tôi đi lấy luôn. Rừng xa lắm. Từ nhà tới chỗ lấy măng phải tằm khoảng 7 cây, rồi 10 cây, thậm chí 15 cây. Phải đi bằng xe máy tới đó, xong qua rừng, lại đi bộ nữa. Rồi mình phải mang măng xuống. Nặng lắm chớ. Lấy được nhiều nhất có khi lên tới 30 cân, 40 cân đó. Bình thường mùa ráo này thì được 10, 15 cân thôi. Khó khăn thì đồng bào mình quen rồi. Cứ phải đi thật xa, thật cực mới kiếm được. Đến chỗ này người ta lấy hết rồi, mình lại phải đi chỗ khác. Chừ, được tham gia dự án trồng tre lấy măng, tôi mừng, tôi vui lắm.



Cảnh quan khu vực có hoạt động khai thác đá tại địa phương

Tôi thấy dự án này hợp với nơi mình. Đây là chỉ dẫn quan trọng cho các dự án phát triển: Dự án hỏi bà con có muốn trồng măng hay không. Tôi tham gia ngay. Họ hướng dẫn loại măng phù hợp với địa hình.

Vùng đất mình đây có nhiều mỏ đá, không khí bụi rất nhiều. Nếu trồng cây ăn quả, cam chẳng hạn,

khi ra hoa mà bụi bám vào thì quả hẳn khó ra quả, không đảm bảo sạch sẽ nữa. Nhưng trồng măng thì êm. Măng lại chống xói mòn đất được. Chúng tôi đang ở ngay dải sông suối này đây, chống xói mòn là điều quan trọng. Măng cũng là một cách để mình kiếm thêm thu nhập cho gia đình. Vẫn có thể bán được cây tre, vẫn có thể bán được cây măng.



Bụi tử hoạt động khai thác đá bám trên cây cối tại khu vực

Gia đình tôi được dự án hỗ trợ cây giống, phân bón và kỹ thuật trồng. Họ hướng dẫn kỹ thuật trồng chi tiết: cách trồng, chiều rộng và chiều dài, khoảng cách giữa các cây và hàng. Rồi thời gian bón phân, bón bao nhiêu, từ lúc trồng đến lúc không phải bón nữa là bao lâu... Tôi thấy mình học được rất nhiều.

Năm đầu trồng măng thì khó khăn lắm. Giống như hiện tại đây, miền Trung mình mưa rất nhiều. Nước ngập, rễ dễ bị thối làm cây dễ chết. Do lượng nước thối, không phải do cây giống. Khi cây măng đã qua cái đầu mình như này này, tầm khoảng một năm rưỡi đến hai năm, thì an toàn rồi. Càng mưa nước càng nhiều, hấn càng phát triển tốt.



Khi tham gia dự án, chúng tôi sinh hoạt cùng nhau, hướng dẫn nhau cách trồng. Chỉ dẫn của các tổ chức về chia sẻ nguồn lực địa phương rất hiệu quả. Mấy anh chị đi trước, như anh Tâm, có mặng rồi thì anh cho mọi người mượn cây tre nhỏ để nhân giống. Mỗi người giúp một ít kỹ thuật, một tí công việc, kinh nghiệm làm chúng tôi cũng đỡ cực.



Liên kết với Hợp tác xã

Tôi thấy mình làm măng này rất hay. Măng là sản phẩm sạch nhất. Người ta không phun thuốc, không có hóa chất chi. Dân ở đây, chúng tôi cũng thích ăn măng (cười).

Chúng tôi còn được tập huấn, hướng dẫn các cách chế biến măng nữa, như làm măng đóng hộp, măng khô, măng ăn liền...Quan trọng là phải liên kết với Hợp tác xã (HTX). Nếu muốn làm lâu dài, muốn có kinh tế phát triển, thì phải liên kết. Trước đây, tôi đi lấy măng rừng, tôi chỉ đăng lên mạng Facebook,

lên chợ bán lẻ. Bán ở chợ thì mình mất công, mà bán không được nhiều.

Chữ, bán cho HTX thì lời hơn. HTX thu mua sẽ giữ được thương hiệu mặt hàng của mình. Bán tập thể, làm tập thể, sẽ tốt hơn nhiều so với việc mình bán lẻ. Điều này giúp kiếm thêm thu nhập cho gia đình. Khi tham gia dự án, tôi thấy thu nhập kinh tế của mình đỡ hơn. Mình đỡ vất vả hơn nhiều. Mình có sản phẩm sẵn rồi. Đến khi người ta cần thì mình chỉ có lấy về bán thôi, dễ hơn.



Chị Tương cùng chị em địa phương giới thiệu sản phẩm măng trên mạng xã hội.

Bản thân tôi, nhờ bán hàng trên Facebook, rồi đi chợ, cảm thấy mình tự tin hơn từ cách nói chuyện, xã giao này kia. Tôi không còn e ngại trước đây nữa mà tôi mạnh dạn bán hàng của mình.

Tôi nhớ lần ship hàng mà khách không lấy. Họ nói măng sợ không sạch, sợ ngộ độc. Tôi cảm thấy buồn, không có động lực. Tôi kể với bạn bè, kể với ông chồng. Mọi người nói: "Thôi mà kệ người ta đi, mình cứ bán đi. Họ bán được thì mình bán được có gì đâu". Đúng rồi, mình bán măng sạch, mình ngại cái gì.

Tôi thường xuyên chia sẻ bí quyết buôn bán với các chị em trong nhóm. Tôi nói: "Nếu bây giờ chúng ta đang rất khó khăn, công việc không có, thì giờ chúng ta dựa vào thiên nhiên. Các chị cứ vào rừng có măng thì lấy măng. Đăng một cái bài bán măng trước, xem bạn nào cần mua thì chốt, rồi mình mới đi lấy. Bán không được thì mình chia cho bên này, rồi mấy chị đi ship với nhau". Điều tôi vui nhất là khi những ý kiến đóng góp của mình được các bạn nghe. Tôi cảm thấy mình được tin tưởng hơn.



Lấy ngắn nuôi dài

Tôi học được cách lấy ngắn nuôi dài. Trước tôi trồng sả. Cái này cũng có được hỗ trợ cây giống và phân bón từ dự án khác. Sả tàn thì tôi trồng keo xen vào đó. Chứ, tôi bán keo rồi, tôi dự định trồng măng xen sả. Cây sả cho thu hoạch nhanh. Còn măng phải 1-2 năm mới thu hoạch, nhưng thu hoạch là thu hết cả đời. Măng rất là dễ trồng, dễ chăm sóc. Miễn là có đất, nhà ai tôi nghĩ cũng trồng được hết.

Anh nhà tôi cũng ủng hộ việc tôi tham gia. Anh nói: “Cứ tham gia đi. Tham gia là biết nhiều hơn”. Tôi đỡ hơn trước là mình không phải đi tìm măng, không phải lên rừng vất vả. Dự án có thể sắp kết thúc, nhưng công việc này phải tiếp tục.

Nếu tôi cảm thấy trồng măng phát triển, thì bản thân tôi cũng phải phát triển hơn nữa để còn bán măng chứ.



Anh Hồ Văn Sửu, chồng chị Hồ Thị Tương, xã Trường Sơn, tỉnh Quảng Trị

Ước mơ mở rộng vườn măng thật nhiều

Vợ chồng tôi cùng làm. Cùng nhau đào đất, cùng cuốc, cùng bón phân. Ít khi thuê ai. Đất nhà mình, tự làm mà, rành rồi.

Dự án hỗ trợ nhà tôi được hai sào đất trồng măng. Vừa xuống giống xong cái là gặp lũ luôn. Tỷ lệ sống chỉ được khoảng 90% thôi, chết là do mưa lụt kéo dài. Đất gần bờ suối nên bị ngập chết nhiều.

Trước đây, tôi đã tự trồng nhưng thất bại. Tôi trồng mấy chục cây nhưng chết gần hết. Giống mua trên mạng, một cây 40.000 đồng, đắt chứ. Tôi thử hai lần đều chết. Chết là do chất lượng giống, lúc ấy mình chưa hiểu. Mình lấy giống không đúng tiêu chuẩn. Người ta chụp thì cây có rễ thật, nhưng rễ đó không phải cái rễ mới, không đủ sức.

Chừ đây, thấy cây giống lấy từ dự án hỗ trợ mọc rất tốt. Giống đạt tiêu chuẩn, đủ tháng, đủ rễ, họ mới đưa cho mình.

Mô hình trồng măng phù hợp lắm, đặc biệt ở đây có HTX nữa. Nếu bà con trồng được nhiều thì chắc chắn sẽ có đầu ra tốt hơn. HTX giúp tôi hướng dẫn cách trồng rồi chế biến măng sơ chế, măng chín. Chúng tôi được tập huấn làm măng chua ngọt, măng dấm. Bà con rất hào hứng vì giờ đang bữa kỹ thuật làm măng chua giòn, măng khô. HTX đang đề xuất làm OCOP.

Trồng măng cho thu nhập lâu dài. Khác với trồng keo, bốn năm bán được năm triệu thì ngang tiền đầu tư. Măng đã qua đoạn đầu, khó chết lắm. Tầm hai năm, ba năm là có bán rồi. Khi cần thiết, mình có thể bẻ măng ra bán để có một phần kinh phí hỗ trợ gia đình, cho con cái đi học.

Tôi thấy vợ đam mê, tôi muốn mở rộng trồng. Chừ đây, có giống tốt rồi, có kỹ thuật đã được học tập huấn. Tôi sẽ chiết (tách) ra trồng thêm. Ước mơ là mở rộng vườn măng thật nhiều.



Anh Hồ Văn Lã, thành viên dự án trồng tre lấy măng xã Trường Sơn, tỉnh Quảng Trị

Hỗ trợ kỹ thuật quan trọng lắm!

Tôi chưa bao giờ trồng măng. Đây là lần đầu tiên. Nhà tôi quyết định trồng theo dự án là để xóa đói giảm nghèo. Tham gia dự án được hỗ trợ cây giống. Không mất đồng tiền nào, dự án hỗ trợ là mình mừng rồi. Các anh chị dự án đầy đủ kiến thức, họ mới truyền đạt kỹ thuật được cho mình. Hỗ trợ kỹ thuật này quan trọng lắm. Làm trồng trọt mà không có kỹ thuật thì bằng không. Bỏ công ra làm bữa thì càng đói nữa.

Theo dự án, mình làm quanh nhà, đỡ nhọc. Trước, mình cứ đi làm thuê. Chừ, hình dung, sau này đi cả

ngày không bằng việc trồng trọt, hái măng xung quanh nhà. Ra đường, bẻ đi bán là có tiền, không phải đi vào rừng lấy măng nữa. Trời mưa, trời đông, mình ra gần nhà, mình bẻ một tiếng cũng được chục cân rồi.

Mình cứ học theo người dự án, trồng thử nghiệm đã. Sau này nếu làm được thì mình tăng cường thêm. Nó là cơ hội, cứ thử thôi. Lúc trồng tôi thấy bình thường, không có gì mà hồi hộp (cười lớn).



Chị Hồ Thị Sơn, thành viên Nhóm cộng đồng tham gia dự án trồng tre lấy măng, xã Trường Sơn, tỉnh Quảng Trị

Mong muốn phục hồi nghề đan tre

Ngoài bán măng thì khi cây tre lớn có thể lấy để làm chuồng gà chuồng lợn hay dùng để đan lát. Người Bru Vân Kiều mình có truyền thống đan lát rất đẹp, rất bền. Truyền thống này lưu đến đời ông bà. Chừ đến đời tôi thì mất rồi không còn biết làm nữa. Nếu có lúc nào mình có thể mở lớp dạy đan thì có thể khôi phục lại. Có cây măng, mình nghĩ tới cây tre để có thể tiếp tục giữ gìn bản sắc truyền thống của người Bru Vân Kiều.



Tìm cây trồng từ vùng mỏ đá



Anh Nguyễn Viết Tâm, Chủ tịch Hợp tác xã Măng giang
Trường Xuân

Tôi là Nguyễn Viết Tâm, sinh năm 1968, Chủ tịch Hợp tác xã (HTX) Măng Giang Trường Xuân, xã Trường Sơn, tỉnh Quảng Trị.

Dự án đã thay đổi chúng tôi từ sản phẩm tới cách liên kết, hỗ trợ các xã viên tốt hơn, nâng cao sinh kế cho bà con Vân Kiều mình giữa vùng mỏ đá.

Chúng tôi cần một sinh kế khác

Sống ở bản Hang Chuồn, Nà Lâm, giữa vùng khai thác khoáng sản, chúng tôi phải đối mặt với bụi bặm và tiếng ồn lớn. Cây ăn quả ra hoa, bụi bám vào, hoa không thụ phấn được, thế là rụng, nên không có quả được. Rau màu cũng phủ bụi, chẳng hiệu quả. Chúng tôi cần một sinh kế khác, và phải là cái gì không bị ảnh hưởng bởi khai khoáng.



Xe tưới nước hoạt động trên tuyến đường nhằm giảm bụi phát sinh trong quá trình vận chuyển khoáng sản

Câu chuyện của tôi và bà con Vân Kiều bắt đầu từ tháng 10 năm 2022, khi HTX Măng Giang Trường Xuân được thành lập. Lúc đó, chúng tôi có bảy thành viên, trong đó có một nam và sáu nữ; hai là người Kinh, năm người là đồng bào Vân Kiều. Mục tiêu lớn nhất của HTX là tạo việc làm cho đồng bào dân tộc thiểu số. Bà con đã liên kết với HTX từ khi thành lập đến hôm nay.

Đầu năm 2025, Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển Nông thôn truyền thông về dự án Hỗ trợ cải thiện đời sống sinh kế cho người dân khu vực khai thác

khoáng sản thông qua thúc đẩy phát triển chuỗi giá trị sản phẩm nông nghiệp. HTX nhất trí, đồng hành ngay. Nhìn chung lại á, tôi cảm thấy cái dự án này làm đưa đến hiệu quả, vừa hiệu quả cho xã hội mà vừa có hiệu quả cho dân. Trồng tre vừa bảo vệ được môi trường, vừa có việc làm, có thu nhập.

Khi bắt tay vào thực hiện, khó khăn đầu tiên là chọn hộ. Phải chọn hộ nào có tâm huyết, nhiệt tình tâm huyết, và vừa có đất. Sau khi chọn được hộ, cứ thế mà làm thôi.

Nhiệt tình với bà con, họ sẽ tin tưởng

Đến giờ, dự án hỗ trợ chúng tôi trồng tre tứ quý lấy măng với diện tích 30 sào, khoảng 750 cây cho 12 hộ. Cây tre che chắn được bụi bặm. Đặc biệt măng mọc dưới đất lên, có lớp mo bảo vệ bên ngoài, không ảnh hưởng gì đến an toàn thực phẩm cả. Đây là giải pháp sinh kế hoàn hảo cho vùng khai khoáng này.

Những ngày đầu tiên là kỷ niệm tôi nhớ nhất. Ngày nào tôi cũng đồng hành cùng bà con, sợ bà con họ làm không quen, sợ là trồng tre chết. Cái lo đấy diễn ra hơn một tháng, ngay lúc mới trồng giống xuống. Tôi lo đến mức mất ăn mất ngủ. Ngày nào cũng đi ra để kiểm tra. Trực tiếp với dân, đồng hành với dân, chỉ việc cho dân là khó lắm.

Rút kinh nghiệm từ đợt trước, dự án có sự đồng hành của các bên từ bà con - HTX - dự án và chính quyền, doanh nghiệp. Khâu quản lý cũng chặt chẽ hơn. Nhờ đó mà bà con thành viên HTX trồng có hiệu quả. Khi chúng tôi có trách nhiệm hơn, bà con người ta cũng tin tưởng HTX.

Bà con Vân Kiều giờ rất phấn khởi khi nhìn cây đang lớn từng ngày. Loại cây này vừa bảo vệ môi trường, vừa có thu nhập cho gia đình. Những ngày nông nhàn, làm cỏ bỏ phân cho cây là có thu nhập thôi. Tre tứ quý trồng trong vòng hai năm là có thu hoạch, vòng đời của nó cao, tuổi thọ lên đến hai ba mươi năm. Mình có thể thu hoạch liên tục.



Anh Tâm cân muối để chuẩn bị cho công đoạn chế biến măng.



Thành viên HTX trong quá trình sơ chế và chế biến măng.

Từ bán măng thô tới sản phẩm chế biến

Sau khi cây tre bén rễ, HTX chuyển sang khâu chế biến và xây dựng thương hiệu. HTX có sự thay đổi rất lớn. Chúng tôi được tập huấn sản xuất chế biến sản phẩm từ măng. Dự án đã hỗ trợ chúng tôi đưa sản phẩm đi kiểm nghiệm. Đặc biệt, dự án hỗ trợ bộ nhận diện sản phẩm, gồm bao bì, nhãn mác, tờ rơi. Sản phẩm có truy xuất nguồn gốc, được kiểm chứng; khi đó người dân tiêu dùng tin tưởng hơn.

Tất cả những hỗ trợ này rất cần thiết cho HTX. Nó nâng tầm giá trị của sản phẩm. Từ đó, sản phẩm được vươn xa ra thị trường. Trước đây, sản phẩm

chỉ đi bán nhỏ lẻ, bán chợ, bán thô cho các đại lý ở địa phương. Nay có bộ nhận diện, dễ quảng cáo, dễ quảng bá hơn, mặt hàng sẽ đi rộng ra thị trường. Mục đích cuối cùng cũng tạo công ăn việc làm cho bà con đồng bào Vân Kiều mình.

Dự án còn hỗ trợ chúng tôi hoàn thiện bộ hồ sơ OCOP. Thời gian làm hồ sơ rất khó khăn, phải qua ba bốn lần làm hồ sơ mới nộp được, do vướng mắc về chính sách chuyển đổi giữa các cấp quản lý. Hiện nay hồ sơ đã nộp lên Sở, chỉ chờ ngày họ phê duyệt.



Làm dự án, tôi háo hức lắm nhá. Riêng bản thân tôi mong muốn làm sao đó cho mặt hàng của mình (đặc biệt là mặt hàng của đồng bào Vân Kiều, chính tay người Vân Kiều làm ra) được thông thương hơn nữa với xã hội. Làm được thế, đúng là người Vân Kiều mình quá sướng!

Khi dự án sắp kết thúc, HTX sẽ nắm bắt được cái lợi thế sẵn có. Trong tương lai, HTX cũng cố gắng đồng hành với bà con. Chúng tôi tiếp tục hỗ trợ kỹ thuật chăm sóc, để bà con trồng chăm sóc tốt hơn, đưa hiệu quả cao lên. Những thay đổi, những lợi ích đối với HTX chắc chắn còn tiếp tục chứ.



Dự án này đã giúp chúng tôi tạo kế sinh nhai bằng mặt hàng chung của xã hội. Nó mang lại lợi ích cho HTX và cho bà con. Tôi và HTX Măng Giang cam kết tiếp tục giữ vững tinh thần trách nhiệm và sự đồng hành chặt chẽ để sản phẩm từ măng của đồng bào Vân Kiều có thể phát triển bền vững.



Anh Phạm Mậu Tài, Phó Giám đốc Trung tâm Nghiên cứu và Phát triển Nông thôn (CRRD)

Không để doanh nghiệp đứng ở phía bên kia

Tham gia các khóa đào tạo của dự án, bản thân tôi cũng thấy mình có những nhận thức tốt hơn trong quá trình triển khai hoạt động hỗ trợ cộng đồng. Điều này cũng khiến chúng tôi điều chỉnh các phương pháp tiếp cận tốt hơn.

Khi tham gia, chúng tôi thấy cần phải tập trung nhiều hơn vào việc nhìn nhận những tác hại và ảnh hưởng từ khai thác khoáng sản đến với đồng bào. Tuy nhiên, việc hỗ trợ không thể chỉ dừng lại ở người dân. Chúng tôi nhận thấy chỉ hỗ trợ người dân không thì chưa đủ. Chúng tôi thay đổi góc tiếp cận.

Bây giờ, chúng tôi hướng tới liên kết với nhiều bên cùng tham gia để giải quyết vấn đề. Đây là một hướng tiếp cận mới của dự án và tôi thấy hiệu quả rõ ràng. Chúng tôi tìm kiếm sự ủng hộ từ chính quyền địa phương, và cả các doanh nghiệp nữa, để họ cùng tham gia.

Giải quyết vấn đề ô nhiễm môi trường, người dân và chính quyền tham gia là chưa đủ. Chúng ta cần doanh nghiệp tham gia một cách tự nguyện. Dự án cố gắng để “lôi kéo” các doanh nghiệp vào cuộc. Họ tham gia với tinh thần trách nhiệm tốt hơn. Mục tiêu là để họ trở thành người cùng hợp tác, chứ không phải là bên làm gì cũng bị chỉ trích phản đối. Điều này giống như việc nâng cao trách nhiệm xã hội của doanh nghiệp trong kinh doanh vậy.

Tôi đã tổ chức một hội thảo mang tên “Chung tay để hỗ trợ sinh kế cho người dân” trong khu vực khai thác khoáng sản. Hoạt động đó tạo cơ hội để các doanh nghiệp khai thác đến chia sẻ. Họ nói về những thành tích, những đóng góp của họ cho cộng đồng. Hội thảo giúp kéo họ gần lại với cộng đồng hơn, không còn trở thành đối nghịch nhau nữa. Đây chính là điểm mấu chốt để dự án thành công.



Chị Trần Thanh Hiền, Chủ tịch Hội Phụ nữ xã Trường Sơn, tỉnh Quảng Trị



Thay đổi lớn về bình đẳng giới

Mô hình này đem lại hiệu quả, tạo việc làm tại chỗ cho chị em. Vì chị em có gia đình, có con, không thể bỏ gia đình đi làm công nhân ở xa mà phải ở lại cả tuần mới về được.

Sau khi tham gia dự án, các chị cảm thấy mình tự tin hơn. Được trang bị kiến thức nhiều, đi tham gia tập huấn nhiều, chị em mạnh dạn hơn nhiều chứ. Tôi quan sát thấy sự thay đổi lớn về bình đẳng giới và tiếng nói cộng đồng. Ở đây có lồng ghép các lớp tập huấn liên quan đến bình đẳng giới. Dự án thực hiện trang bị cho phụ nữ kỹ năng để có tiếng nói của mình trước đám đông. Chị em dám nói lên tiếng nói của mình.

Sau khi trồng măng, đầu ra rất đa dạng. Có thể bán măng tươi, măng chua, măng khô. Nhiều chị đã biết

cách bán hàng trên kênh Facebook luôn đó. Họ muối măng chua, măng tươi hái về, đăng lên Facebook. Cân 20.000 đồng, 30.000 đồng rồi họ ship đi. Chị Lệ và ba bốn chị khác đã làm được điều này.

Chúng tôi còn học hỏi được từ đồng bào cách chế biến măng độc đáo. Miền xuôi mình là cứ bóc ra, luộc vào nước. Nhưng vô đồng bào thì họ không bóc vỏ, không lột. Họ để cả cây luộc. Luộc xong mình mới xé ra ăn, ngọt hơn. Phương thức luộc riêng của họ, làm măng không đắng mà hần vàng, đẹp mắt, dễ bán ra được thị trường.

Mình cũng học hỏi được nhiều cái hay từ chị em.

Cuốn sách này dành cho tất cả những người tham gia dự án ở các vai trò khác nhau.

Chúng ta đã đi một hành trình dài với những thành tựu đo đếm được và cả những đổi thay mới như búp măng đang cựa mình trong lòng đất.

Chúng ta tự hào vì đi cùng nhau một hành trình như thế. Và chúng ta cũng thấy mình có trách nhiệm để tiếp tục con đường đã khai mở để cùng nhau dệt tiếp cẩm tú sơn hà tươi đẹp trong đa dạng, bình đẳng và nhân văn.

HỘI LUẬT GIA VIỆT NAM
NHÀ XUẤT BẢN HỒNG ĐỨC

Địa chỉ: 65 Tràng Thi, phường Cửa Nam, Hà Nội

Email: nhaxuatbanhongduc65@gmail.com

Điện thoại: 024.3 9260024

DẶM DÀI CHUNG BƯỚC

Chịu trách nhiệm xuất bản

Giám đốc

PHẠM THỊ MAI

Chịu trách nhiệm nội dung

Tổng biên tập: **LÝ BÁ TOÀN**

Biên tập: **ThS. NGUYỄN KHẮC OÁNH**

Đối tác liên kết: **CÔNG TY TNHH L.U.C.K H.O.U.S.E**

In 100 cuốn, khổ 20 x 20 cm tại Công ty TNHH TNHH L.U.C.K H.O.U.S.E

4/6/518 Đội Cấn, phường Ngọc Hà, Hà Nội

Số XNĐKXB: 266-2026/CXBIPH/54-08/HĐ

Số QĐXB của NXB: 159/QĐ-NXBHĐ, ngày 23/1/2026

Mã số Quốc Tế: ISBN: 978-632-01-2043-7

In xong và nộp lưu chiểu năm 2026

